Anul XXII. Oct.—Nov. 1932 Nr. 10—11.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei.
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

O CTITORIE ARDELEANĂ ÎN DOBROGEA.

MĂNĂSTIREA COCOŞ, JUD. TULCEA.

Dintre provinciile româneşti, Dobrogea a fost cea mai înstrăinată şi asta pentrucă în decursul veacurilor a avut soartea cea mai vitregă în ce priveşte viaţa naţională şi creştinească. Măcar că începuturile româneşti sunt foarte vechi în această provincie şi măcar că viaţa creştină e mai veche şi mai intensă decât în oricare altă parte a ţării,[1] totuşi datorită împrejurărilor istorice ulterioare, cu totul nefavorabile unei desvoltări de viaţă românească şi creştină, Dobrogea a rămas în urmă. Situaţia geografică a făcut din ţinutul acesta dintre Dunăre şi Mare, o răspântie a tuturor naţiilor şi stăpânirilor din Europa Orientală. Aşa că elementul românesc, oricât de puternic ar fi fost el odată, cu timpul, a slăbit şi a reuşit să se menţină, atât cât s'a menţinut, numai cu multe sacrificii.

[1] Inceputul creştinismului la Români trebue căutat dealungul Dunării, pe cele două maluri, şi în Sciţia Minoră [Dobrogea]. Persecuţia lui Deocleţian [298—303] a dat mulţi martiri în armata dela Dunăre. Aici oraşul cel mai întărit era Durostorum [Silistra]. Durostorum a dat câţiva martiri, cu ocazia persecuţiei militare a lui Deocletian: Maxim, Dadas, Dasius. Tomisul a dat martiri pe: Papas şi Hristos, iar Noviodunum [Isaccea] pe Flavian şi Filip. [Păr. prof. Nic. Popescu: Curs de Ist. Bis. Române].

Pentru motivele acestea şi pentru altele, care-mi scapă din vedere, ortodoxia noastră în Dobrogea n'a putut să se manifeste aşa cum a făcut-o în celelalte ţinuturi româneşti. Mai ales după cucerirea Constantinopolului de Turcii lui Mohamed II, pentru creştinismul oriental începe o epocă de dureroase încălcări şi asupriri păgâne. Şi asta cu atât mai mult pentru ţinuturile stăpânite direct de Turci. Intre acestea se numără şi Dobrogea până la 1878.

Turcii îngăduiau creştinilor să se închine în legea lor şi să-şi ridice case de rugăciuni, cu restricţia, însă, de a le face mici, fără turle şi fără clopote. Dar şi pentru asta trebuia firman dela Poartă.

In împrejurările acestea s'au scurs câteva veacuri [sec. XV—XIX] pentru ortodoxia din Dobrogea. Până la jumătatea secolului trecut, aici erau puţine biserici şi creştinismul vegeta. Ar fi interesant de ştiut câte din bisericile acestei provincii au o vechime mai mare de o sută de ani şi care e trecutul lor. S'ar afla atunci, că de pildă, în satul Niculiţel [jud. Tulcea] este o bisericuţă de peatră, căruia i se atribue o vechime de peste 200 de ani şi care e zidită mai mult în pământ, având doar acoperişul afară, învelit şi acesta în bălării. Şi o ţineau creştinii aşa ascunsă, probabil pentrucă o zidiseră fără încuviinţarea stăpânirii turceşti.

Dar despre mănăstiri în Dobrogea nu poate fi vorba înainte de 1835. Sau cel puţin, cele cari există azi, n'au o vechime mai mare. Faptul se explică tot din consideraţiile de mai sus. Şi apoi înfiinţarea unei mănăstiri, mai mult decât ridicarea unei biserici, presupune o sumă de condiţii favorabile. Schimnicul caută mai întâi un loc de refugiu în linişte şi apoi mijloace de existenţă. Ori Dobrogea, locul de întâlnire al atâtor armate duşmane în timp de câteva secole, nu putea oferi credinciosului o singurătate netulburată, nici chiar în pădurile Babadagului. Imediata apropiere a Dunării şi a Mării, făcea din ţinutul acesta o încrucişare de drumuri şi un vad

mult frecventat. Și dacă mai adăogăm că existau în Moldova și Muntenia mănăstiri vestite, e foarte explicabil de ce nu s'a încumetat nimeni, până în prima jumătate a veacului trecut, să întemeeze mănăstiri în Dobrogea.

Cea mai veche mănăstire din Dobrogea, mănăstirea Cocoș din jud. Tulcea, își are începuturile pe la 1835. Cealaltă mănăstire din Dobrogea, mănăstirea Celic-Dere, datează de pe la 1845. Aceasta din urmă e mănăstire de maici, iar cea dintâi e de călugări.

Mănăstirea Cocoș e așezată la poalele dealurilor dobrogene, în mijlocul unei păduri seculare de tei, frasin și jugastru. Dela mănăstire spre nord la 7 km., se află târgușorul Isaccea, pe malul drept al Dunării. Tot în apropiere, la poalele acelorași dealuri cari se pierd către apele Dunării, se află fruntașa comună Niculițel, iar la 25 km. spre răsărit dai de orașul Tulcea.

Poziția mănăstirii îți oferă o largă perspectivă în care nu știi ce să admiri mai mult: verdeața bogată a sălciilor, amestecată cu albastrul luciu al apelor Dunării, sau câmpiile grele de aurul grânelor dela poalele dealurilor roase de vreme. Peste tot plutește sufletul misterios al antichității, care se ridică din ruinele apeductelor și fortificațiilor cetății Noviodunum. Viața care acum 2000 de ani colcăia de intensă civilizație clasică pe aceste maluri ale Istrului barbar, se arată omului de acum trezind în el un simțământ de pietate și respect, ca acela pe care-l simți când intri într'o biserică veche...

Dar mănăstirea Cocoș e o ctitorie ardeleană și asupra acestui fapt vreau să insist în cele ce urmează. De altfel aportul pe care l-a dus Ardealul în procesul de regenerare a vieții naționale și creștine în Dobrogea constitue un capitol important în istoria modernă a acestei provincii. Dupăce în 1878 Dobrogea a fost alipită la Țara-Mumă, cei dintâi și poate cei mai mulți români cari s'au împământenit pe câmpiile pustii și înstrăinate, dintre Dunăre și

Mare, au fost păstorii ardeleni din părţile Sibiului, Făgăraşului şi Braşovului, cari veneau toamna din Carpaţi să-şi ierneze turmele în locurile cu climă mai dulce de lângă Mare. Aceştia au întemeiat sate şi au zidit biserici, au făcut plugărie şi au întemeiat gospodării solide, cum învăţaseră dela Saşii din Ardeal.

Dar încă înainte de a veni stăpânirea românească în Dobrogea, aceşti oieri ardeleni împânzeau „Ţara Turcească" [cum îi ziceau Dobrogei] cu turmele lor numeroase. Un astfel de târlaş, burlac cuprins, Nicolae Ghişe din Poiana-Sibiului, s'a dus la mănăstirea Cocoş, abia înfiripată, şi călugărindu-se şi-a dat mănăstirii toată averea lui 15.000 galbeni, 15 cai şi 500 de oi. Iar din banii lui s'a zidit prima biserică de piatră a mănăstirii.

Insă nu numai prin aceasta mănăstirea Cocoş e o ctitorie ardeleană în Dobrogea, ci chiar prin actul ei de întemeiere. Şi anume iată cum s'au petrecut lucrurile. Trei călugări, dintre cari unul Visarion era din părţile Făgăraşului, veniţi dela Atos cu gândul să întemeieze o mănăstire, au cumpărat dela o cadână dela Isaccea o tarlà [un loc de câteva jugăre] pe care au pus temelia unei modeste case de rugăciune, făcută din chirpiciu [nuele tencuite]. Asta a fost pe la 1835. Mai înainte, însă, au trebuit să obţină încuviinţarea dela Paşa din Tulcea. Iar despre Visarion se spune că ar fi fost până la Ţarigrad după firman împărătesc. Apoi călugării, cari se sporeau mereu, se pun pe lucru şi în scurt timp înjghebează o mică gospodărie şi chilii de locuit împrejurul casei de rugăciuni.

In apropierea mănăstirii se află un deluşor stâncos. Aci se auzea în vechime, cântând din când în când un cocoş sălbatec, care probabil avea cuibul prin apropiere. Pentru motivul acesta deluşorul a luat numele de „dealul Cocoşului", iar mănăstirea care s'a întemeiat la poalele lui, mănăstirea „Cocoş".

După câţiva ani, înmulţindu-se călugării, se simţi nevoia unui stareţ. Prin hotărârea soborului călu-

găresc, Ieromonahul Visarion, este încredinţat cu conducerea mănăstirii. Acesta fu apoi, prin binecuvântarea arhiereului grec din Tulcea, înălţat la rangul de Arhimandrit.

Prin purtarea înţeleaptă şi sârguinţa desinteresată a stareţului Visarion, mănăstirea Cocoş se făcu cunoscută în împrejurimi, atrăgând mulţi călugări, atât din cei veniţi dela Sf. Munte cât şi din cei din Ţară. Au început, apoi, a veni şi mireni cu dor de mântuire şi trăire întru Hristos aducând cu ei şi tot avutul lor, — petrecându-şi restul zilelor în linişte şi mângăiere duhovnicească, departe de zgomotul lumii şi de plăcerile veacului.

Dela 1842 călugării măresc casa lor de rugăciune. Pe la 1850 se călugărì aici târlaşul Nicolae Ghişe din Poiana-Sibiului, de care amintim mai sus, dându-şi mănăstirii toată averea lui. Din banii acestuia s'a construit o biserică mai mare, din piatră, a cărei inscripţie de deasupra uşei dela întrare, sună astfel: „Această sfântă şi dumnezeească biserică s'a zidit în anii dela Cristos 1853 pe timpul stăreţiei P. C. Arhimandrit Visarion, începătorul acestui sfânt locaş; dar cu cheltuiala Domniei Sale Dlui Hagi-Nicolae-Ghişe-Poenarul".

Iată deci, că un mocan ardelean, care posedă o avere însemnată, a întrat în tagma călugărească, fiind bucuros că se poate zidi din banii lui o biserică. Dar Nicolae Ghişe Poenarul, n'a fost cel dintâi mocan ardelean la această mănăstire, şi cu atât mai puţin cel din urmă. Un călugăr anume Nichifor Mosora, de loc din Săliştea Sibiului, care s'a călugărit acum 50 de ani, spune că pe atunci erau la Cocoşul numai dela el din sat ca la 20 de călugări, şi cari toţi au fost mai înainte ca şi el, ciobani ori târlaşi cu oi. Afară de aceşti Sălişteni, au mai fost călugări aici, din Sibiel, Săcel, Rod [jud. Sibiu] şi din Pian [jud. Alba]. Toţi au întrat la mănăstire dându-şi oile, caii şi banii ce-i aveau.

Iată de ce spuneam că mănăstirea Cocoş, atât prin întemeierea ei cât şi prin faptul că timp în-

delungat majoritatea călugărilor ei se recrutau dintre ciobanii ardeleni, cari-şi păşteau turmele în Dobrogea şi sudul Basarabiei, e o ctitorie ardeleană din Dobrogea.

Aceşti mocani, cari la un moment de criză sufletească, îşi luau turmele de oi şi herghelíile de cai dela urmă şi nu se opreau până la mănăstire, făceau acest pas fără multe ezitări şi frământări interne. Pentru ei nu se făcea o trecere bruscă dela viaţa de păstor la cea de călugăr. Doar un cioban e un călugăr în felul său. E un călugăr care a învăţat să citească arătându-i altul potcoavele cirilice cu vârful ciomagului de corn pe omătul iernii, şi care-şi poartă Psaltirea şi Acaftistul soios în desagii de pe măgar.

Şi e interesant de ştiut că mocanii aceştia cari se călugăreau la Cocoşul, erau cei mai mulţi burlaci trecuţi. Burlac a fost ctitorul Nicolae Ghişe, şi burlaci au fost şi doi călugări ardeleni cari mai vieţuiesc azi la Cocoşul.

Viaţa de cioban ardelean, trăită din copilărie prin câmpiile Dunării şi ale Dobrogei, îl îndepărtează pe om de restul lumii, cu care vine în contact rar şi incidental, şi-l face refractar oricărei alte forme de viaţă. Viaţa de dincolo de singurătatea lui de cioban, îi e străină şi aproape duşmană, pentrucă scapă înţelegerii sale de schimnic înăscut.

Dupăce şi-a trecut tinereţea departe de viaţa care se cerea trăită, pentru burlacul netuns, cu barbă şi neprimenit cu lunile, gândul mănăstirei, al liniştei şi al singurătăţii organizate, devine ademenitor. Pentru un astfel de om trăit în pustie, cu chip barbar şi cu aspiraţii simple, mănăstirea apare ca un fel de stână mare a unui târlaş cuprins, cu baci, vătafi şi ciobani mulţi. A fost destul să se călugărească câţiva mocani cunoscuţi, a fost destul să se ştie că marele târlaş Nicolae Ghişe din Poiana s'a călugărit şi din banii lui „s'a zidit mănăstire", ca vestea să meargă din târlă în târlă, dând multora de gândit. O mănăstire cu mocani din Sălişte, Po-

iana, Rod etc., era o mare ademenire pentru târlaşii şi ciobanii ardeleni, pentru cari a trecut jumătate din viaţă fără s'o cunoască mai de aproape.

Satele în cari s'au născut şi unde mai aveau, poate, părinţi pe cari nu i-au mai văzut de mult, şi rude pe cari nu le cunoşteau de loc, erau undeva în Transilvania îndepărtată şi străină. Despre viaţa de dincolo, de care-i lega o copilărie scurtă, au auzit dela alţii, ca din cărţi. Cu timpul a amuţit în ei chiar şi chemarea aceea misterioasă a pământului natal, transformându-se într'o tristeţe melancolică, ce se arată uneori în cântec de fluer, când se închid ochii ca să poată veni o amintire îndepărtată...

Şi după o iarnă grea, care înjumătăţeşte turmele, cu ce-a mai rămas, din oi şi din cai şi cu o uşoară durere în suflet pentru viaţa de cioban de care se desparte, câte un stăpân, câte un cioban, unul dela apus, altul dela răsărit, vin la mănăstirea mocanilor ardeleni din judeţul Tulcea.

Aşa s'au întâmplat lucrurile în jumătatea a doua a veacului trecut, când „Ţara Turcească" [Dobrogea] a înghiţit mulţi mocani ardeleni, pe urma cărora multe mame şi surori au plâns cu vers dureros, cum numai ele ştiu plânge...

La mănăstirea Cocoş au fost până acum patru stareţi dintre călugării ardeleni. Primul stareţ al mănăstirii şi întemeietorul ei Visarion, a stăreţit până la 1860. Acesta i-a dat organizaţia pe care o aveau mănăstirile din Sf. Munte şi România. După moartea lui soborul a ales stareţ pe Arhimandritul Daniil, de origine tot român ardelean, care a stăreţit până la 1884 şi a fost ucenic al lui Visarion. In timpul lui mănăstirea şi-a adăogat o clopotniţă înaltă de 30 m. La zidirea ei au fost întrebuinţate şi lespezi aduse dela ruinele cetăţii Troismis [Igliţa], 30 km. depărtare.

Apoi au fost doi stareţi dintre mocanii ardeleni călugăriţi aici, cari şi acum mai purtau, pe sub anteriu, cioareci de lână albă şi cămaşe de bumbac

alb cu fire roşii. Anume arhimandritul Nicandru Boia, de loc din Săliştea-Sibiului, a fost al III-lea stareţ al mănăstirii Cocoş şi a stăreţit dela 1884—1887. El a fost un om bun, dar puţin activ, dupăcum spun ceice l-au cunoscut.

Insă Ieromonahul Acahie Goşea, consătean cu Nicandru, al V-lea stareţ, a fost un om înţelept şi cu tact, drept şi cinstit faţă de toţi, silindu-se a ridica mănăstirea din prăpastia în care o aruncase predecesorul său întru stăreţie, anume stareţul Cornelie Săbăreanu.

Astăzi din cei peste 40 de călugări dela mănăstirea Cocoş, numai doi sunt dintre mocanii ardeleni. Unul dintre aceştia, Nichifor Mosora din Sălişte, în vârstă de peste 70 de ani, a rămas să-şi poarte bătrâneţele unei călugării de peste 50 de ani, fiind lipsit de lumina ochilor încă de acum 10 ani. S'a îngrijit însă, de pe când se bucura de privirea lumii, ca să înveţe de rost întreagă Psaltirea şi toate Acaftistele, cari acum îi sunt mângăiere şi tovarăşi nedespărţiţi în lumea lui de beznă. Când îl chiamă toaca de lemn şi armoniile divine ale clopotelor la ciasurile de rugăciune, părintele Nichifor Orbul, cum îi zic ceialalţi călugări, nu întârzie să-şi părăsească chilia întunecoasă ca lumea pe care-o poartă cu el. Şi îl vezi, arătare din altă lume, dibuindu-şi potecul bisericii.

Te impresionează mult umbra aceasta cu barbă albă de Moş Crăciun, care se uită la tine şi nu te vede, care ne mai aparţinând acestei lumi, pentrucă n'a mai văzut-o de mult, continuă, totuşi, să trăiască rugându-se. Rugăciunea continuă şi nestingherită de privirea lumii, — aceasta e legătura dublă, care-l leagă pe părintele Nichifor de lumea în care trăieşte fără s'o vadă şi de Dumnezeu, care în bezna lui, desigur i se arată luminos şi atotputernic. Rugăciunea e respiraţia şi privirea lui. Dacă-l întrebi, îţi vorbeşte cu un accent misterios, dar hotărât, ca dintr'un mormânt, despre o vreme când, par'că oamenii erau mai buni, cu năcazuri mai puţine...

Mănăstirea Cocoş, prin rolul ei naţional şi creştin ortodox, pe care l-a avut în Dobrogea în trecut şi prin starea ei înfloritoare de azi, rivalizează cu multe mănăstiri din ţară.

M'am simţit dator să dau aceste informaţii sumare[1] despre mănăstirea Cocoş, pentrucă sunt puţini cari ştiu despre existenţa ei, şi sunt şi mai puţini cari ştiu că ea e o ctitorie a mocanilor ardeleni în Dobrogea.

NICOLAE VONICA.

[1] Datele istorice le-am luat din „Monastirile Dobrogene" de Arhimandritul Roman Sorescu. Bucureşti. Tipografia D. C. Ionescu. 1914.

CATOLICISMUL ŞI CULTURA MODERNĂ.

[Urmare].

In 10 Februarie 1925 Concordatul fu semnat. El prevede lucrurile obicinuite: libertatea deplină a Bisericii catolice, comunicarea liberă şi nemijlocită a papei cu clerul şi cu credincioşii catolici, precum şi a episcopilor cu credincioşii lor, scutul Statului pentru administrarea cultului şi ajutorul lui dat autorităţii bisericeşti împotriva recalcitranţilor, dispensa preoţilor de serviciul militar, alegerea episcopilor de Papa cu dreptul preşedintelui Republicei de a face obiecţii de natură politică, jurământul episcopilor în faţa preşedintelui, instrucţia religioasă obligatoare în toate şcoalele publice cu excepţia universităţii [autoritatea bisericească supraveghează acest învăţământ şi dă sau ia împuternicirea persoanelor cari îl predau; tot aşa la Facultăţile teologice de Stat], impozitele obligatoare pentru toate bunurile afară de clădirile destinate serviciului divin, de seminarii şi de mănăstiri. Toate persoanele juridice cu caracter bisericesc sau congreganist au drept să câştige şi administreze bunurile mobiliare şi imobiliare. Recunoscute sunt dintre aceste persoane cele cari urmăresc scopuri spirituale în strânsă legătură cu viaţa Poloniei, celelalte se bucură numai de drepturile civile ale străinilor. Chestiunea bunurilor bisericeşti secvestrate odinioară de Rusia, Prusia sau Austria, ce se află acum în posesiunea Statului se va regula printr'o convenţie ulterioară. Dotaţiunile date de Statele amintite vor fi date şi de Polonia. In cadrul aplicării reformei agrare Polonia poate expropria dela parohii pământul arabil ce trece de 15—30 hectare [după calitatea pământului şi nevoile parohiei], iar

dela capitule, episcopìi şi seminarìi, ce trece peste 180 hectare.

In Concordat se fixează şi împărţirea bisericească a ţării în 5 provincii de rit latin, una de rit grec şi o arhiepiscopie de rit armean în Lemberg.

Cele de rit latin sunt:

1. Arhiepiscopia Gnesen-Posen, episcopia Wloclawek.

2. Arhiepiscopia Varşoviei, episcopiile Plock, Sandowiercz, Lublin, Poltlachien, Lodz.

3. Arhiepiscopia Wilna, episcopiile Lomza şi Pinsk.

4. Arhiepiscopia Lemberg, episcopiile Przemysl, Luck.

5. Arhiepiscopia Cracovia, episcopiile Tarnow, Kielce, Czenstochau, Schlesien.

Cea de rit grec-rutean:

1. Arhiepiscopia Lemberg, episcopiile Przemysl, Stanislau. La cererea papei ca statul polon să reînvie mai multe din episcopiile de rit greco-rutean, pe fostul teritor rusesc, guvernul a răspuns că aceasta ar periclita viaţa statului.[1]

§ 7. In Litvania.

După retragerea Germanilor în toamna anului 1918, o parte din Litvania fu ocupată de Poloni. In năzuinţa lor după deplină independenţă, Litvanii cerură sprijin şi dela papa. Guvernul trimise în 17 Septemvrie 1919 pe prelatul Narjanskas la Vatican ca să revendice independenţa Litvaniei faţă de Polonia şi pe teren bisericesc. Astfel papa declară Litvania provincie bisericească a parte, trimiţând un delegat apostolic special pentru ea, în 1 Aprilie 1922. Până atunci nunţiul din Polonia era şi pentru Litvania.

In 7 Octomvrie 1920 Polonia şi Litvania convenìră prin tratatul dela Suwalki să soluţioneze pe

[1] Vezi Lama op. c. 261—276, unde e şi textul Concordatului.

cale pacinică orice problemă ce se desbate între ei. A doua zi însă Polonii ocupară Vilna şi după multe tergiversări conferinţa diplomatică o lăsă în 15 Martie 1923 Polonilor. Litvanii protestară în diferite rânduri şi când la finea anului 1924 aflară de dispoziţia Concordatului polonez de-a îngloba Vilna în unitatea bisericească polonă, trimiseră o delegaţie la Vatican, cerând ca Vilna să depindă imediat de papa, sau s'o lase la provincia bisericească rusească a Mohilevului. Papa respinse cererea sub cuvânt că el nu poate lua atitudini împotriva statutului politic al ţărilor.

Când în 10 Februarie 1925 se publică Concordatul polonez, în Litvania se ajunseră la manifestaţii de stradă împotriva delegatului apostolic Zecchini, care fu onorat şi cu câteva ouă clocite. Insărcinatul de afaceri la Vatican, Macevius, prezentă papei un protest energic şi apoi fu revocat. Protestele menţionau mai ales dispoziţiile Concordatului, cari prevedeau că limba predicii şi a instrucţiei religioase şi în general a Bisericii va fi cea hotărâtă de conferenţa episcopească, neţinându-se seamă de limba maternă a populaţiei din teritorul Vilnei, care e în marea majoritate litvană şi ucrainiană.

In Iunie trebui să plece şi Zecchini nemai permiţându-i-se reîntoarcerea în ţară dela Riga unde fusese să ducă arhiepiscopului Springowicz pallium.

Relaţiile însă nu fură rupte, numai persoanele schimbate. Puţin după acea atmosfera se mai calmă. In toamnă, remaniindu-se cabinetul, portofoliul externelor îl luă preotul credincios Vaticanului, Miecys Reinys. Politica de împrietinire cu papa fu reluată.[1] In 27 Septemvrie 1927 guvernul lui Woldemaras semnă chiar un Concordat, o ediţie mult refăcută, în avantajul Scaunului papal, a Concordatului polonez. Este Concordatul cel mai desavantajos pentru Stat şi cel mai avantajos pentru papa, din câte s'au încheiat după răsboiu.

[1] V. Lama op. c. 410—421.

Clerul este autorizat să ţină registre de naştere, de botez, de căsătorie şi de deces, cari au valoare faţă de Stat. Dispoziţia aceasta nu exclude o stare civilă pentru necatolici şi nu obligă pe catolici să nu recurgă la ofiţerul stării civile. Ea recunoaşte numai efectele civile ale căsătoriei religioase.

In chestiunea învăţământului, toate şcoalele ce depind de autoritatea bisericească şi se conformă programului ministerului instrucţiunii publice, sunt asimilate, ce priveşte diploma, şcoalelor Statului. Aceasta n'o prevede Concordatul polonez. Apoi, în toate şcoalele publice sau subvenţionate de Stat [deci inclusiv Şcoalele superioare, ceeace exclude Concordatul polonez], religia e obligatoare, iar persoanele însărcinate cu predarea ei nu mai sunt alese de autoritatea şcolară dintre cele recunoscute apte de autoritatea bisericească, cum se prevede în Concordatul polonez, ci sunt alese direct de autoritatea bisericească. Biserica poate împreună cu Statul veghea în general asupra educaţiei ce se dă copiilor în şcoli. Congregraţiunile şi ordinele religioase se pot cu plin drept stabili în Litvania când formează o provincie în cadrul ţării; altfel, celor cari au deja anumite instituţii în ţară, aceste instituţii le vor fi recunoscute, dar alte nu pot înfiinţa decât cu consimţământul papei. Dispoziţia pentru exproprierea prin reforma agrară nu se află în Concordatul litvan. Ca şi Concordatul polonez, aşa şi cel litvan, prevede tot în art. 9: „nici o parte a Republicii litvane nu va depinde de un episcop al cărui scaun s'ar găsi afară de frontierele Statului litvan".[1]

Se observă că acest Concordat e numai un produs al grijii de-a asigura Litvaniei din orice parte deplina independenţă, deoarece o parte din catolicii litvani depindeau de arhiepiscopia Vilnei din Polonia. In Concordat se confirmă şi împărţirea bisericească din „Bula Lithuanorum gente", dată de papa în Aprilie

---

[1] L'Eur. Nouv. Nr. 520 din 28 Ian. 1928 „Les Concordats litvanien et letton p. 117—118, 122—125.

1926, prin care se ridică episcopia din Kovno la arhiepiscopie şi se constitue pe lângă ea sufragene şi una germană exemptă pentru Germanii din ţinutul Memel.[1]

Umilirea prin Concordat n'a fost de-ajuns. Ierarhia catolică, instigată de papa s'a dedat şi aici la politică, luând poziţie ostilă faţă de guvernul lui Smetona, care a urmat lui Woldemaras, prin presa catolică şi prin reprezentanţii clerici din Parlament. Statul a reacţionat treptat, suspendând salariile episcopeşti, disolvând un mare număr de asociaţii catolice, arestând pe unii fruntaşi de-ai lor ce instigau împotriva guvernului, statificând mai multe şcoli private catolice, restrângând drepturile Facultăţii catolice din Kovno şi ale Acţiunii catolice, instituind cenzura pentru presa catolică, şi în fine rupând relaţiile cu Vaticanul.[2]

In 6 Iunie 1931 nunţiul Bartoloni a fost exilat.

Din populaţia litvană 2 milioane sunt catolici şi 60 mii luterani.[3]

§ 8. In Lettonia.

Dacă Litvania cu populaţia în majoritate catolică e nevoită să satisfacă în mai mare măsură pretenţiile Scaunului papal, în Lettonia cele trei sferturi de populaţie necatolică [populaţia totală: 1.800.000, din care catolici 438.016] constitue un garant serios că Statul nu-şi va lăsa suveranitatea ştirbită.

Incă din 1918, sub ocupaţia germană, papa restabili episcopia de Riga, ocupându-o cu O'Rourke, un polon de origine irlandeză. Guvernul exprimându-şi însă dorinţa ca toţi catolicii din ţară să se constitue într'o provincie bisericească, independentă de episcopi din teritor străin, şi sub un şef ierarhic letton, O'Rourke se retrase şi guvernul trimise pe preotul

[1] Chr. W. Nr. 10 din 27 Maiu 1926, col. 513.

[2] Dr. I. Mateiu, Prăbuşirea unui concordat în „Telegraful Român" Nr. 21 din 11 Martie 1931.

[3] Chr. W. Nr. 14 din Iunie 1931.

profesor Ratzan la Roma pentru a purta tratativele în sensul acesta. Aceste tratative tindeau spre un Concordat, asupra căruia încă din Iunie 1920 ambele părţi erau de acord. Tot în Iunie 1920 Antonie Springowicz fu numit de papa episcop la Riga, căreia îi fură subordonate şi teritoriile lettone, dependente înainte de dieceza Kowno.

In Decemvrie 1921 papa numi pe amintitul Zecchini delegat apostolic şi pentru Lettonia.

In 30 Maiu 1922 Concordatul fu semnat, iar în 3 Noemvrie 1923 ratificat.[1]

Prin Concordat Bisericei catolice i se recunoaşte „personalitatea juridică cu toate drepturile pe cari codul civil al Lettoniei le recunoaşte celorlalte persoane civile". Alegerea arhiepiscopului din Riga se face de papa, guvernul făcând obiecţiunile de ordin politic. Statul se obligă să dea în Riga o catedrală pentru serviciul divin catolic şi un imobil ca locuinţă pentru arhiepiscop şi capitul. Feţele bisericeşti începând dela subdiacon sunt dispensate de serviciul militar, de datoria de-a fi juraţi şi de alte îndatoriri incompatibile cu demnitatea lor. Biserica îşi poate fonda şcoale confesionale, respectând legile privitoare la şcoalele particulare. Pentru pregătirea clerului se va înfiinţa un seminar în Riga. Asociaţiile catolice vor avea acelaş drept ca celelalte asociaţii recunoscute de Stat. Statul nu va împedeca activitatea lor, supraveghiată de arhiepiscopul din Riga. Averile şi persoanele bisericeşti sunt supuse la impozite, afară de edificiile de cult, de seminarii, de casele episcopale şi parohiale. Durata Concordatului e de 3 ani dela încheiere, după care timp se înoeşte tacit din an în an, sau se denunţă cu 6 luni înainte.[2] Printr'o declaraţie specială guvernul se învoia să acorde arhiepiscopului, eventualilor episcopi [unu sau doi] şi membrilor capitulului un venit potrivit cu rangul lor.[3]

---

[1] V. Lama op. c. 403–405.

[2] Textul ebenda pag. 405–408 şi L'Eur. Nouv. Nr. cit p. 125–126.

[3] Ebenda.

§ 9. In Cehoslovacia.

Naşterea Statului cehoslovac a coincis cu o puternică mişcare de separaţie de Vatican. Nemulţumirea cu Roma, ce agită toată istoria Cehilor, izbucneşte acum când nu mai există vechile tiranii cari s'o sugrume.[1] Toţi ctitorii şi conducătorii tânărului Stat, Masaryk, Kramar, Hlavacek, Benes sunt duşmani hotărâţi ai catolicismului. Noul ministru al Instrucţiei Habrman dispuse îndată reprimarea exerciţiilor religioase în şcoală; principele episcop de Praga, contele Huyu, fu silit să părăsească Praga, episcopii ceilalţi nu mai erau ascultaţi. O mare parte din cler se constitui în „Asociaţia preoţilor reformişti" [Jednota], cerând importante reforme bisericeşti, ca suprimarea celibatului, declararea limbii cehe ca limbă bisericească şi transformarea Bisericei catolice într'o Biserică naţională, reabilitarea eroului naţional Hus. Acestea la adunarea din 25 Ian. 1919. Reacţiunea era susţinută mai mult de clerul german şi de episcopii, tot germani, pe cari preoţii reformişti îi voiau înlocuiţi cu cehi. Delegaţia trimisă de Jednota la Roma se întoarse cu mânile goale; li se promise doar că episcopii germani din Cehia şi cei unguri din Slovacia vor fi înlocuiţi cu conaţionali; deasemenea că li s'ar putea împlini dorinţa de-a avea un patriarh în Praga. Toate reformele fură însă respinse.

Intre timp guvernul purcese la exproprierea mai multor mănăstiri şi se luă dreptul de publicitate şcoalelor medii private ale catolicilor.

[Va urma] Dr. D. STĂNILOAE

[1] Miroslav Nowak, Die Tschecho-slowakische Nationalkirche în Chr. W. Nr 2 din 18 Ian. 1930.

UN CAPITOL DE OMILETICĂ.

Latinul are o maximă: verba movent. Inţelesul ei nu poate fi altul, decât exprimarea adevărului, că curentele şi mişcările sociale aproape totdeauna prin cuvântul iniţiatorilor lor se pun la cale. Poate produce mişcări în popor şi un literat, adecă o persóană ce desvoaltă idei, dar ca ideile sale să poată prinde teren şi să răscolească sufletele se cere, ca ele să fie propoveduite cu graiul viu, pentrucă graiul viu răscoleşte sufletele şi le împinge înainte spre muncă. Scrierile au menirea a îmbogăţi mai mult mintea, vorbele însă îmbogăţesc mintea, dar în acelaş timp pun în mişcare şi inima, adecă sentimentele, ce singure mişcă pe om şi-l determină la fapte. Inţelegem deci de ce marii reformatori ai omenimei şi-au întrodus reformele prin graiul viu, nu cu ajutorul operelor literare. Mântuitorul Hristos n'a scris nici o carte, şi totuş învăţătura sa religioasă şi morală de două mii ani stă în fruntea civilizaţiei omeneşti.

Premit aceste consideraţiuni, ca să se înţeleagă ce rost mare are predica atunci când e vorba să reformăm pe credincioşi cu ajutorul ei.

Aceste consideraţiuni le are în vedere şi Părintele Arhimandrit Scriban, când în numerii mai noui ai preţuitei „Reviste Teologice" deschide discuţiune asupra omileticei române.

Ca unul care de ani îndelungaţi muncesc în ogorul practic al omileticei, adecă al predicărei cuvântului divin în popor, am şi eu părerile mele fixate ce răspund la întrebările: ce şi cum să predicăm. De aceea îmi iau voie a le face cunoscute şi aci, ca să nu se poată zice că Părintele

Arhimandrit osteneşte înzadar, adresându-şi cuvintele urechilor surde ale preoţilor, cari nu se însufleţesc în faţa descoperirilor foarte preţioase ale I. P. C. Sale.

Părerile mele nu sunt nouă, căci se cuprind într'o scriere a mea de mai de dinainte.[1] Le reproduc aci numai ca să fie un adaos la descoperirile ce le face Părintele Arhimandrit Scriban în articlii săi de omiletică ce apar în preţuita „Revistă Teologică".

Observ şi aci, cum am observat şi în opul chestionat, că pe mine de astădată nu forma predicilor mă preocupă. Am şi eu două opuri de omilii publicate până acum, dar când le iau în mână şi încep a răsfoi prin ele, deşi ideile conducătoare totdeauna le aprob şi consimt cu ele, totuşi predicile mi se par sub alt şi alt aspect de câteori le citesc. Uneori mă cuprinde un fel de sentiment desgustător de ce am scris, cum am scris, predicile. Le aflu eu, autorul lor, slabe şi fără înţeles? Nici de cum. Inţelesul e real şi după mine, foarte la loc. Se constată prin cetitul ulterior de mai târziu altă lacună: nu mai corespund momentului în care le citesc. Cu predicile suntem ca şi cu moda de îmbrăcăminte sau de idei. Astăzi ni se pare ceva foarte modern şi ne place a-i întrebuinţa forma. Mâne însă gustul se schimbă. Şi ce este potrivit pentru mine azi, potrivit şi şi iubit, mâne nu mai are acea influinţă asupra mea.

Ce vreau să spun, făcând aluzie la modă? Vreau a statori regula, că predici bune sunt cele ce corespund foarte bine momentului în care ele se rostesc şi îmbracă haina, momentului potrivită. Predicatorul totdeauna trebue să cunoască bine sufletul ascultătorilor săi şi să ştie unde şi ce hrană lipseşte şi unde şi cu ce idee trebue să

[1] A se ceti cele scrise de mine în opul „Memoriile unui duhovnic" apărut în editura preoţilor din protopopiatul Lupşa, Cluj, în anul 1928, paginile 172—177. Se află la Libraria Arhidiecezană şi alte librării din ţară.

le stea înainte. Predicând cuiva asupra stricăciunei ce o cauzează belşugul în podoabe şi mâncări, şi el poate cade de pe picioare din cauza foamei şi a frigului, atât face cât a arunca mazăre pe părete şi a aştepta să se lipească de părete. In cazul acesta se poate vorbi cât de frumos şi convingător, totuş sufletele nu se mişcă. Mai curând se naşte resens în suflete, decât să fim ascultaţi şi urmaţi. Voiu fi urmat de enoriaşi numai când prin predicile mele pot netezi cărările pe cari şi ei vreau să umble şi din anumite cauze nu pot străbate acele cărări.

De ce accentuez acest postulat, care pentru unii se arată a fi foarte secundar? Iată de ce!

Predicatorii noştri de regulă caută modèle de predicatori şi predici bune. Când aud că cutare predicator cu ajutorul predicilor sale a făcut minuni, obţinând reale succese pastorale, numai decât caută a-i ceti şi imita predicile. Predicatorii caută modèle, şi uită că în satul lor se află modèlele şi obştea lor proprie le spune că ce au să predice şi cum să păstorească poporul; numai cât se cade să-l cunoască şi să aibă tactul cuvenit a-i intra în suflet.

Un medic totdeauna îşi ştie încuraja bolnavul ca să-i primească leacurile ce i le prescrie, deşi acelea uneori sunt foarte amare şi pline de usturime. Cum vine încurajarea? Vine aşa că medicii adevăraţi nu prescriu nimănui nici un leac înainte de a face diagnoza boalei de care sufere celce vrea a se vindeca. Oare numai preotul predicator să fie medicul duhovnicesc care nu poate intra în sufletul fiilor sufleteşti, fiindcă nicicând nu se poate adapta sufletului lor? Să ia seama bine fiecare predicator la cuvintele Ap. Pavel, care a zis: Slobod fiind la toate, tuturor m'am făcut rob, ca pre mai mulţi să-i dobândesc. Făcutu-m'am jidovilor ca un jidov ca pre jidovi să-i dobândesc; celor de sub lege ca un supus legii, nefiind eu sub lege, ca pre cei de sub lege să-i dobândesc. Celor fără de lege ca un fără de lege m'am făcut [nefiind eu fără de lege lui Dumnezeu, ci întru lege lui Hristos], ca să

dobândesc pre cei fără de lege. Făcutu-m'am celor neputincioşi ca un neputincios, ca pe neputincioşi să-i dobândesc. Tuturor toate m'am făcut [I. Cor. 9, 19—22].

Scoaterea în relief a stărilor sufleteşti în predicile ce le rostim atât e de esenţială, încât fără ea gură de aur să aibă cineva, şi totuşi nici o pătrundere nu are în sufletul ascultătorilor, pentrucă nu le răscoleşte simţirile. Şi condiţia de căpetenie la predici e să se producă prin ele sentiment, căruia îi urmează apoi voinţa. Căci se ştie că de unde voinţa lipseşte, nu poate fi vorbă nici de fapte. De ce nu toate predicile au influinţă asupra auditorului? Nu au influinţă acele predici ce nu răscolesc sentimentele şi nu cultivă voinţa.

In faţa acestui adevăr, iată care trebue să fie procedura noastră consultând cărţile de predici streine. Imprumutăm ideile autorilor şi căutăm să scoatem la iveală felul lor de a răscoli sentimentele. Insă haina în care le îmbrăcăm totdeauna să fie a noastră şi îmbrăcămintea predicilor noastre totdeauna trebue să se potrivească celor ce ne ascultă.

Vai de predicatorul ce memorizează de undeva o predică şi o rosteşte publicului cu alte nevoi, decât ale publicului ce a ascultat vorba predicatorului original. Judecata îndată i se face: A vorbit frumos, dar nu ştim ce a spus.

Premiţind acestea, trec la părerile ce le afirmasem în Memorii, la paginile indicate mai sus.

La trei întrebări răspund afirmaţiile din Memorii: Ce să predicăm? Cum să predicăm? Şi cum influinţăm publicul?...

Primei întrebări se răspunde aşa: Ideea fundamentală a tuturor predicilor ce am rostit se poate reda cu cuvintele Mântuitorului: Fiţi desăvârşiţi. Desăvârşire se cere în ale credinţei şi moralei, desăvârşire în afaceri culturale, desăvârşire în contactul social cu alţii, desăvârşire în trebile economice, în creşterea copiilor, cu un cuvânt se în-

deamnă poporul să fie popor model, ca alţii să poată lua pildă bună dela el, nu lui să i se zică că e popor netrebnic. [Notez, că sub desăvârşire se înţelege religiositatea şi ţinerea la principiile moralei creştine, cari singure ne conduc la perfecţiunea ce se numeşte ideal creştin]. Chestiile se tratau nu odată, ci rând pe rând, acomodându-mă totdeauna realităţilor ce se impun prin stările faptice. Predicând necesitatea ploilor, când potopurile stau să ne înece, nu se aduce nici o mângăere. Arătând însă ploile multe ca pe un fel de pedeapsă din timpul lui Noe, dăm de gândit oricărui din ascultători, că oare nu el e păcătosul pentru care trebuie să sufere alţii, cum au suferit corăbierii ce aveau pe Iona în corabia lor. Celce astfel gândeşte după o predică, face cel dintâi pas spre îndreptare. Ideea de a pune degetul pe rană, nu spre a o mări, ci spre a o învăli în alifie, ca să poată fi vindecată, a fost ideea mea conducătoare în toate predicile. Nu predic nici când fără trebuinţă simţită ce ţinteşte îndreptarea unor rele pipăibile. [Numai candidaţii la deputăţie vin prin comune şi necunoscând trebuinţele reale ale populaţiei, se avântă la combaterea unor rele de cari localnicii nu au nici o cunoştinţă şi laudă unele stări pe cari localnicii le consideră de stări periculoase pentru dânşii. Efectul unor astfel de vorbiri e nul]. Preotul ce nu ştie ce trebue să combată, ori ce trebue să laude, mai bine să tacă, căci atunci nu se face de poveste înaintea propriilor fiii. Predicile se întemeiază, cum se şi cuvine, pe textele sfintei Scripturi. Acesta nu e motiv ca să ignorăm alte dovezi. Din contră să punem tot ce se poate pune în cumpănă ca aplombul predicilor noastre să fie cât de apăsător. Natura ne serveşte cu multe dovezi de aplomb. Indemnăm la armonie de pildă. Mai mare armonie ca într'un codru sau câmp înflorit, nu poate fi. Soiurile de copaci şi flori se desvoaltă unele lângă altele, ca şi când ar fi fraţi buni, dând ochilor tabloul desfătător de suflete ce ni-l arată câmpu-

rile şi codrii verzi. Vrem să propagăm cumpătul? Unde aflăm pilde mai bune de cumpăt ca în natură? Nici o vietate nu abuzează în nimic cum abuzăm noi, nici în mâncări, nici în băuturi şi nici în desfrânări. Nici se ivesc la alte vietăţi boalele abuzurilor de cari e copleşită societatea modernă... Pentru a întări simţul de cruţare, pildă mai bună de urmat ca pilda furnicii nu este, şi nici uşurătatea nu o poate scoate nimic mai bine la iveală ca păţania greerului cel ce cânta, dar nu lucra nimic. Natura pentru predicator e o carte în care ceteşte toate acele adevăruri cari ni le descopere nouă Sfânta Scriptură. Istoria şi viaţa zilnică sunt pline de păţanii cari însufleţesc şi sperie. Nu le lăsăm neutilizate şi nu e bine să rămână neutilizate de nici un predicator, dacă cu tot dinadinsul vrea să-şi îndrepte ascultătorii. De sine înţeles, chestiile de partide şi chestiile personale nu se pot face obiecte de predicat. Cine apoi ar îndrăzni să folosească nume de prietini sau contrari în cuvântările sale de pe amvon, de pe care numai adevărul şi dreptatea se poate predica, aduce în primejdie şi persoana predicatorului.

In aceste cuvinte am dat răspunsul la întrebarea: ce să predicăm.

Altă explicare nici se recere cu privire la întrebare, decât trebue să accentuez încă odată că predicatorul, când vorbeşte de natură, totdeauna trebue să arete ascultătorilor săi pe Dumnezeu în natură. E greu oare a arăta în natură pe Dumnezeu? Deşi în zilele noastre lumea e pornită spre necredinţă, chiar de pe urma studiului naturei, totuş cutez a afirma că nu e greu a arăta în natură pe Dumnezeu. In ajutor îmi stă la dovada existenţei lui Dumnezeu însaş natura, dacă o cunosc bine şi-i ştim bine aprecia rosturile. Ceriurile spun mărirea lui Dumnezeu şi facerea mânilor Lui o vesteşte tăria — zice Psalmistul. Iar Apostolul Pavel astfel ne cuvintează: Cele nevăzute ale lui Dumnezeu dela zidirea lumei, din făpturi, fiind cuno-

scute, se văd, şi vecinică puterea Lui şi Dumnezeirea, ca să nu poată avea ce să răspundă [Romani 1, 20]. Aşa e. Zidirile măreţe totdeauna ne aduc în minte şi inimă pe arhitecţii lor, deşi nu îi vedem. Din măiastra funcţionare a diferitelor maşinării, totdeauna deducem la înţelepciunea celor ce au întocmit şi pus în aplicare maşinile lor. Oare numai universul, această minunată zidire, să nu ne aducă în minte pe Autorul lui? Şi oare numai legile fixe din natură şi cu scop binedeterminat să nu vestească înţelepciunea Celui ce le-a fixat şi le-a impus universului, ca legi eterne şi nestrămutabile? Prea puţină dovadă de iscusinţă dă, deşi poate se ţine pe sine foarte înţelept, celce susţine că firea [natura sau universul] îşi are cauza în sine însaş şi că universul s'ar putea considera de identic cu fiinţa supremă ce noi o numim Dumnezeu. Indentificarea lui Dumnezeu cu natura nu numai că ne aduce la idololatria, din care am fost mântuiţi odată prin provedinţă şi nu numai că ne-ar duce la dobitocie, dar înţelepciunea celorce indentifică pe Dumnezeu cu natura este şi nebunia ce profetul David astfel o caracterizează: Zis-a cel nebun în inima sa, nu este Dumnezeu [Psalm 13, 1]. Susţinătorii nebuniei acesteia, cu toată ştiinţa lor nu pot face deosebire între autor şi operă, mai bine zis între Creator şi creatură. Creatorul totdeauna e persoană deplin conştientă şi judecă asupra ori cărei acţiuni înainte de a o executa. Creatorul nicicând nu lucrează fără plan şi planul totdeauna îl potriveşte de aşa, ca executarea să nu atace nici o ordine din cele statorite anterior sau din cele considerate ca necesare la scopurile ce şi le-a propus. Universului [firei] chiar această însuşire îi lipseşte. Firea pretutindenea e străbătută de legi fixe. De e bine, de nu e bine, legile firii îşi urmează cursul, cum merge înainte o locomotivă, căreia i s'au dat vapori şi a plecat la drum. Locomotiva ea de sine nu simte şi nu vede altă locomotivă ce-i stă în cale sau vine din partea opusă. Merge orbiş înainte. Zeci şi sute

de persoane se nimicesc din cauza acestei neprevederi a maşinei-locomotive. Astfel şi fenomenele din natură nu judecă nimic, nu ocolesc nici o piedecă, pentrucă nu au nici o prevedere. Vulcanii erump cu putere iresistibilă, unde se întâmplă să aibă craterul. Nu au considerare faţă de câmpurile înflorite şi faţă de locuitorii din apropierea craterulni lor, ci vulcanii nimicesc totul, cum nimiceşte pulberea aprinsă prin fitil cele mai puternice ziduri. Stânca urnită din deal numai gravitaţiei se supune, fără a alege drumul şi arborii cari îi răstoarnă. Puterea oarbă îşi are originea în mecanism creat, şi nici de cum nu e putere divină, care are şi trebue să aibă însuşirea de a raţiona, de a judeca. Şi nu numai părţi din univers ni se prezintă ca mecanisme, ci mersul întregului univers ne dă icoana maşinilor ce numai divinitate nu se pot numi. Se poate apoi încadra în ideea de divinitate subsolul cu multele duhori ce le ascunde în sânul său? Un lac plin de mărăcini şi de lucruri ce trec în putrefacţie numai sublim nu e şi nici poate fi aşezat între sublimităţi, cum înţelegem noi ce e şi trebue să fie Dumnezeu. Dacă universul ar fi un fel de încorporare a dumnezeirei, nu ar permite omului nici o experimentare, nici pe pământ, nici sub pământ, nici în ape şi nici în aer, căci nime nu permite a i se scurma trupul, cum fac băeşii sau cei ce se ocupă cu experimentări chimice. Nime nu permite schingiuiri în trupul său numai de dragul ştiinţei altora, ca vezi Doamne, să le astâmpere curiozitatea, ori să le facă plăcere.

Cu atât mai puţin se lasă experimentat Dumnezeu, care nu poate fi materie expusă atâtor prefaceri, cari nici număra nu se pot şi cari toate dovedesc că materia este creată. Mai dovedesc prefacerile naturei şi un fel de armonie şi un fel de scop, ce se urmăreşte prin ele. Apoi se ştie că unde de armonie e vorba, nu se poate ca materia ea dela sine să se aranjeze în armonie, aşa cum este în univers aranjată, atât în parte, cât şi în total luată.

Nu pot intra în detalii, ci mă refer, în privința aranjamentelor universului, la cuvintele Psalmistului ce zice: Toate către Tine aleargă, să le dai Tu hrană la bună vreme. Dându-le lor, vor aduna; deschizând mâna Ta, toate se vor umplea de bunătăți [Psalm 103, 27—28]. In adevăr! Multe sunt mişcările în univers. Oricâte mişcări ar fi însă, toate, absolut toate gravitează, cum şi fizicienii susțin, spre un singur centru. Universul are prin urmare o singură voință, oricât de diverse i-ar fi lumile. Singura voință, a universului, ne arată fără nici o greutate existența creatorului ce se află înafară de natură, ori și dacă e prezent în natură, nici la un caz nu e contopit cu natura, cum nu e contopit autorul nici unei maşini cu maşina sa. Materia moartă nici ar putea fi Dumnezeu, căci ea are lipsă de putere ce o pune în mişcare, ca şi motoarele ce numai benzina în ardere le împrumută puterea de a circula după voința conducătorului lor. Puterea ce pune în mişcare natura e autorul ei, Dumnezeu.

Punctul acesta de vedere iese la iveală privind natura. Deci e adevăr ce ne învață Sf. Scriptură, că natura e creatura Celui preaputernic şi nici decum nu e cauza sa proprie. Predicatorii iscusiți cetesc în natură tot ce ne învață Scriptura, și mai ales Noul Testament. In natură tot ce le trebue predicatorilor se află, când o consideră stăpânită de putere dumnezeească. Trebuința accentuării acestui moment în predicele preoților chiar în zilele noastre ireligioase şi materiale se face necesară, ca „frica" de Dumnezeu ce începe a slăbi, din nou să prindă rădăcini și să scoată societatea din halul în care se află. Odinioară predicatorii se ocupau cu dogmele.

A doua întrebare: Cum predicăm? Răspunsul dat de mine în Memorii este acesta: Predicăm în stil poporal. Cu cât abundează predicile în pilde şi asemănări, cu atât sunt mai gustate şi apreciate de public. Citatele e mai bine să se reproducă textual. Predicile nu sunt menite spre a-şi arăta preotul

ştiinţa, ci scopul lor e a impresiona publicul. Deci precum nu oboseam publicul cu citatele, tot aşa mă feream a întrebuința termeni înalți și științifici pe cari publicul nu-i poate consuma. Frazele cu predicate aruncate, ştie Dumnezeu unde, cari ascultătorii nici nu le află şi cari toată predica o arată ca un fel de limbă păsărească, le-am exclus total din predici.

Aci am întreţesut o observaţie ce conduce la aflarea materialului şi formei de predat. Fiind observația prea lungă și în parte și înțeleasă din cele ce se accentuară aci, învit preoţii sau cetitorii a o ceti în original dacă le convine. De aceea trec la întrebarea a treia: Cum să influințăm publicul? și citez mai departe. Influințăm publicul cu predice concentrate şi clare în idei. O predică de 15 minute satisface deplin. Am predominat cu elementul narativ şi didactic în predică. Didactic, pentrucă dă învăţături, narativ pentrucă ţine ţintuită atenţiunea publicului. Publicul poate urmări cu mare uşurătate naraţiunile. De elementul combativ m'am ferit. Mai ales pentru preoţii tineri sunt periculoase combaterile. Publicul uşor se iritează şi se revoaltă când e numit leneş, păcătos, ticălos, fără omenie ş. a. cum s'au revoltat şi contra mea enoriaşii, când le aplicam unele dojane, ce unui tinăr şi fără experienţă nici nu-i şade bine. De unde ştiu eu, tinărul fără experienţă, că toţi enoriaşii sunt ticăloşi, când încă nici nu am convenit cu ei, şi nici nu le cunosc stările sufleteşti? [Se comit de enoriaşi păcate şi fără voie de foarte multe ori, şi atunci datorinţa preotului e a compătimi, nu a dojeni pe păcătoşi]. Combaterile vehemente pot avea loc numai în cazuri de tot grave, dar şi atunci se adresează parţial, păcătoşilor îndărătnici — nu întregului public.

Un mijloc foarte apreciabil de a intra în sufletul publicului şi a-l influenţa, sunt meditaţiile. [Meditaţiile sunt un fel de convorbiri ale noastre cu sufletul propriu sau cu Dumnezeu]. Meditaţiile să nu lipsească din nici o predică, dacă se poate. Unele

predice dela început şi până la sfârşit vor fi ţinute în tonul meditaţiilor, mişcând din temelie sufletul publicului asistent. Marii predicatori şi sfinţii Părinţi au făcut uz de meditaţii. Şi ai mei auditori s'au mişcat foarte, când în formă de căinţă descopeream ticăloşiile poporului înaintea Domnului şi în formă de căinţă mă adresam Atotputernicului, cerându-i iertare. Meditaţiile îşi pot avea efectul numai când sunt bine stilizate şi se cetesc de pe manuscris sau din carte. Predicile se pot rosti liber, şi e mai bine a le rosti liber, căci sunt mai la înţelesul publicului; meditaţiile însă nu, căci al lor efect creşte când se spun fluent şi fără repeţiri sau corecturi de vorbe sau texte. E de dorit, a varia, alterând predicile cu meditaţiile şi cu rugăciunile anume compuse pentru cereri speciale. Modèle de cereri şi rugăciuni aflăm multe în cărţile rituale, ba chiar şi în Noul, dar mai ales în Vechiul Testament. La ocaziuni date, însoţindu-le de câte o explicaţiune scurtă, să le cetim din textele biblice. O rugăciune de acestea cetită face cât zeci de cuvântări.

Aceste sunt câteva condiţiuni interne de cari atârnă, după a mea părere, reuşita ce o urmăreşte predicatorul cu păşirile sale pe treptele amvonului.

Imi face plăcere a le arăta aci, ca un fel de răsunet al preţioaselor descoperiri ce le face păr. A. Scriban în materia predicilor. Publicul dornic de progres pe terenul nu destul de cultivat până în prezent, poate să profite ceva şi din expunerile mele. Aceasta ar fi plăcerea mea. Asupra condiţiilor externe ale predicei poate altă dată.

Protopop VASILE GAN.

LUPTĂTORUL DIVIN.

Intr'o staţiune din pelerinajul său spre patrie patriarhul Iacob aflându-se singur în tăcerea nopţii este suprins deodată de un bărbat misterios, care se luptă cu dânsul până în zori de zi. Văzând acel bărbat, pe care Osea îl numeşte înger,[1] că pe Iacob nu-l poate învinge îl apucase de încheetura coapsei şi clintindu-i mijlocul îl ologì şi-l lăsă fără putere. De atunci Iacob se numi „luptătorul cu Dumnezeu" adică Israel,[2] nume pe care cu mândrie îl poartă descendenţii săi. Pentru motiv de pietate Israeliţii până astăzi nu mănâncă carnea de pe latul coapsei, care-i amorţise lui Iacob cu ocazia luptei misterioase, căci prin atingerea acelei părţi din partea fiinţei anghelice coapsa trebuia să devină proprietate divină, un fel de tabu pe cari oamenii îl ocolesc.

Comentatorii au depus multă trudă pentru lămurirea acestui episod celebru. El a dat prilej pentru cele mai deosebite feluri de interpretări. Mai ales se discută natura luptei, care este imaginară după unii, reală însă după alţii. O paralelă izbitoare a acestui fenomen este Exod c. IV, 24—26, unde Iahve năvăleşte asupra lui Moisi. Astfel de apariţii nocturne, înfricoşate şi pline de mister cunoaşte încă Sf. Scriptură. Toate aceste fenomene în cari Dumnezeu luptă cu fiinţa omenească tradează o vechime înaintată a povestirilor. Din ele transpiră epoca primară [de aur], când omul nu era atât de distanţiat de divinitate şi când în urma nai-

[1] Iacob era conştient că stă în faţa unei fiinţe superioare; de aceea inzistă el cu ardoare pentru binecuvântare [conf. Facere cap. 32, 22]. El s'a luptat cu Dumnezeu, îngerul îndeplinind doar o misiune divină.

[2] Dela verbul *Sarà* = a lupta şi *el* = Dumnezeu.

vităţii sale nevinovate se măsura, nu arareori cu zeii, în forţă. Despre aceşti oameni giganţi ne vorbesc de altcum primele capitole din Facere.

Lupta lui Iacob n'a fost imaginară, căci ea n'a avut loc în vis, sau în viziune. Iacob era doar treaz ocupându-se în decursul nopţii cu trecerea caravanei sale pe malul opus al afluentului Iaboc.[1] Ea este considerată a fi o „pugna realis et corporalis". Când visuri au loc, ni se spune întotdeauna: dovadă „scara cerească". De altcum scrântitura cu care s'a ales Iacob ajunge să dovedească realitatea luptei. Fenomenul face parte din domeniul perceptibil cu simţurile externe, cu toate acestea este o luptă corporală numai întrucât sufletul a avut nevoe de lumea materială pentru a fi provocat şi susţinut în manifestare. Ea face parte din cadrul spiritualităţii, căci într'o luptă curat trupească nu poţi triumfa cu rugăciunea. Fenomenul acesta reprezintă cel mai de sus fuştel pe care Iacob îl urcă pe scara spiritualităţii. Intocmai cum jertfirea lui Avram pe Maria formează cea mai înaltă etapă a religiosităţii sale, astfel şi Iacob ajunge prin lupta nocturnă punctul culminant al pasiunii sale morale.

Iacob se temea.... Renăscut însă prin misterul credinţei a urcat pe platoul rugăciunii ca să-şi strângă puteri vii, înainte de a-şi pleca capul sub valul de răsbunare al fratelui. Până a domoli pornirea îndârjită a lui Esau trebuia să învingă mai întâi pe Dumnezeu. Acolo la malul afluentului Iaboc s'a lipit sufletului lui Iacob cu toată ardoarea de Dumnezeul făgăduinţelor pentruca prin acel exerciţiu spiritual să smulgă Divinităţii graţia ajutorului în contra vrăşmaşului său. Lupta cu Dumnezeu a fost o încercare morală, „o luptă între pasiunea ce este vocea răului şi între principiile sacre ale conştiinţei, cari sunt vocea lui Dumnezeu".[2] Dumnezeu n'a putut ţinea

---

[1] Numele Iaboc derivă dela răd. „a b a k" = a se lupta, numire pe care a primit-o întru amintirea luptei lui Iacob cu Dumnezeu. Astăzi râul poartă numele vadi Zerka. El curge dinspre răsărit şi se varsă în Iordan.

[2] Pentateuhul, pag. 112, de A. S. Gold.

partea lui Iacob până când acesta se rezema pe puterile sale proprii, însă acum fiind olog şi cunoscând neputinţa sa, înţelese Iacob că *există o armă mult mai puternică decât sabia, rugăciunea.*[1]

Dacă Gunkel[2] aduce obiecţiunea, că în rugăciune nu simţeşte coapsa, apoi e de observat că cu nedreptul se coboară nivelul acelui fenomen la treapta experienţelor de rând.[3] Fenomenele sufleteşti, chiar de ordin natural fie, pot avea înrâurire asupra organismului, cu atât mai mult răul de ordin supramundan.[4] Se mai aduc obiecţiuni mitologice, în contra fondului. Bohlen[5] exemplifică acest argument al său cu modèle din literatura indiană, iar Gunkel[6] se referă la rugăciunea lui Iuppiter din Plautus, Amphitryon, I, 3, 34: „cur me tenes? tempus est exire ex urbe". Răspundem:

1. Dacă Bohlen şi Gunkel sunt de părerea aceasta nu însamnă că ei au dreptate.

2. Paralele izbitoare pe cari le oferă literaturile păgâne nu sunt decât o influenţă a literaturii inspirate, sau a adevărurilor prime, cari transmise din generaţie în generaţie, puse în serviciul mitologiei, au fost denaturate. Exemplificăm cele contrapuse cu ideea mesianică şi eshatologică, referindu-ne la aceleaşi naţiuni de cari fac uz Bohlen şi Gunkel. In ecloga a IV-a poetul Virgiliu anticipează naşterea unui prunc minunat, care inaugurează o eră de pace, este rege a epocii de aur, îndeplineşte condiţii divine, zădărniceşte crimele, înfrăţeşte fiarele, distruge plantele veninoase etc.

Scrisul lui Virgiliu e o imitaţie confirmată după profeţii Isaia VII, IX, XI şi Ez. XXXVIII, XXXIX, pe cari îi va fi cunoscut prin intermediul oracolelor

---

[1] Tarnavschi op. cit. pag. 110.

[2] Genesis [1910] pag. 360.

[3] Genesis [1925] pag. 630 E. König.

[4] Genesis [1908] pag. 314 G. Hoberg.

[5] Genesis [1835] pag. 214.

[6] Genesis, pag. 361.

Sibiline[1] sau din spusele iudeilor cari formau diaspora romană. In religiile Indiei, hinduismul conţine multe idei asemenea celor mesianice şi eshatologice. Vişnu se revelează oamenilor a 8-a oară în persoana eroului Krişna cu scopul de-a zdrobi capul şarpelui, iar prin încorporarea a zecea va forma o lume nouă şi fericită.[2]

Obiecţiunea, că ideea despre fiinţa care trebue să dispară [conf. Facere cap. XXXII] înainte de zorii zilei are un fond mitologic, cade dela sine. Este doar o concepţie a Vechiului Testament, că nu poate să vadă om faţa lui Dumnezeu şi să rămână viu. In Exod XXX 23 Moisi n'a văzut faţa Domnului. Bine înţeles aici avem un antropomosfism. Omul îşi poate închipui fiinţa divină numai după analogia chipului său. E imposibil pentru imaginaţia noastră de-a proceda altfel.

Semnificaţia întâmplării: 1. *Există o armă mult mai puternică decât sabia:* **rugăciunea.**

2. *Schimbarea noastră produce schimbarea celor din jurul nostru.*

Prof. NICOLAE NEAGA.

[1] Le Messiamisme pag. 287, de Dennefeld.
[2] Ibid. pag. 288.

„UNUL LA HOLDA SA ŞI ALTUL LA NEGUSTORIA SA".

(MATEI 22. 5).

In pilda cu cei chemaţi la nuntă găsim o însemnată icoană despre grija lui Dumnezeu faţă de omenire.

Dumnezeu prin slugile Sale cheamă pe învitaţi la nunta fiului Său.

Dar cinstea aceasta n'o preţuesc unii dintre învitaţi: „Unul s'a dus la holda sa, altul la negustoria sa", iar nunta rămâne fără nuntaşi, fiindcă oamenii nu pot sacrifica interesele lor lumeşti, pentru nunta şi masa împăratului. Unii dintre învitaţi, nu numai că nu răspund, dar acum găsesc prilejul de faptă criminală, ucigând pe chemători.

Dela răspântiile drumurilor au venit alţi nuntaşi în locul celor chemaţi; dar câtă lipsă de respect şi la aceştia! „Un om n'avea haină de nuntă".

Deci pe unii îi reţin interesele lumeşti, alţii sunt reţinuţi de patimile lor răutăcioase, şi alţii sunt neglijenţi şi fără obraz, chiar când primesc în dar hainele de nuntă. Toţi păcătuesc şi devin păcătoşi, fiindcă s'au născut aşa. In starea aceasta ei stau departe de Dumnezeu. Care dintre ei e mai vinovat? Judecând drept păcatul nu se socoteşte după paguba făcută, ci după felul inimii care l-a născut. Iată trei soiuri de oameni: Nebunii ca [bogatul] căruia i-a rodit ţarina; Răsbunătorii [ca slugile din evanghelie] şi Nepăsătorii [ca cel fără haină de nuntă]. Nici unul nu greşeşte faţă de aproapele ci faţă de Dumnezeu. Toţi calcă voia lui Dumnezeu, nici unul nu vrea să asculte de împărat.

Dar, după vorba psalmistului David:

„Căci fără de legea noastră, şi-ale noastre taine ascunse
„De privirea Ta, Stăpâne, sunt de-apururea pătrunse!"

[Ps. 89. v. 8. Trad. V. Militaru].

Ca şi cei chemaţi la nuntă din evanghelie, suntem şi noi preoţii chemaţi la cinstea de propoveduitori şi sfinţitori prin taine. Dar, de multe ori suntem reci şi nepăsători pentru lucrurile sufleteşti şi tainele dumnezeeşti, ca şi cei chemaţi la nuntă. Din contră, suntem plini de zel — ca bogatul căruia i-a rodit ţarina — şi neobosiţi pentru lucrurile trupeşti. Cu adevărat merităm şi noi mustrarea Domnului: „Incă şi voi neînţelegători sunteţi" [Mat. 15, 16].

Nehotărâţi în gânduri, porniri şi purtare, şovăind după împrejurări, suntem acuş cu zel, acuş fără curaj. Pasul ce l-am făcut azi înainte, îl facem mâne înapoi. Acum vrem să slujim Domnului, acum suntem îndărătnici. In total ne arătăm nestatornici în bine. De aceea avem atâta nevoe de Darul Sfatului Sfântului Duh, singurul sfătuitor luminat al nostru. O! De cât folos ne-ar fi această continuă înţelegere între noi şi Dumnezeu. Această continuă aprobare pe care Dumnezeu ar pune-o pe faptele noastre! Dar, precum cei chemaţi la cină n'au priceput cinstea ce li se face, tot asemenea şi noi cădem în păcatul apostolilor: „Şi lăsându-l pe El au fugit toţi". Fugim la ale noastre, atunci când El ne aşteaptă la secerişul Său. Şi nu ne dăm seama că organizarea şi prosperitatea materială se dobândesc numai prin lucrarea sufletului. Reforma omului şi a societăţii, se face numai prin suflet. Slujitori devotaţi Mântuitorului nu putem fi decât dacă vom preţui bunurile spirituale înaintea celor vremelnice. „Ce ar folosi omul de ar dobândi lumea toată şi şi-ar pierde sufletul său?"

Dar preotul?...

Inţelegem, trebue să înţelegem şi nostalgia traiului în natură, cu ocupaţii horticole şi plugăreşti

dar acestea să nu îngenunche sufletul. Inţeleptul Pericle, după munca depusă în slujba ţării se retrase la ţară şi pe uşa casei sale scrise: „Acum am aflat limanul mântuirii, rămas bun speranţe, avere". Plugarul poate găsi mai repede legătura cu cerul. Lenevia naşte tristeţa şi urâtul, pe când lucrările plăcute în aerul curat ale câmpului dau fructul vieţii adevărate. De aceea David ca rege se pogoară la mentalitatea credincioasă a plugarului când zice:

„Doamne Dumnezeul nostru, bun şi darnic sfânt şi mare,
„Dă-ne pururea din slavă-Ţi a Ta binecuvântare.
„Mâinilor Tu dă-le lucru, pune har în lucrul lor,
„Ni-l desăvârşeşte, Doamne, şi de-apururea dă-i spor!"
[Psalm 89, v. 18].

Evreii cârmuiţi prin veacuri de această preoţime a spiritualului în dauna vremelnicului, au rămas şi astăzi ca neam. Din contră, Romanii noştri la care domnia stomahul — amintiţi-vă de ospeţele cu limbi de fasani — au pierit, pentrucă stomahul nu poate călăuzi un popor, decât atât cât poate călăuzi un lucrător un vapor.

Prin instinctul credinţii poporul pricepe cu mintea lui adevărul, pe care altfel nu-l poate cuprinde.

Totuşi, fiindcă nu este om care să nu fi păcătuit în viaţa lui, urmează că noi toţi putem fi despărţiţi de Dumnezeu, fiindcă orice păcat este o despărţire de Dumnezeu. De aceea suntem datori să ne întoarcem de pe drumul bătătorit al vieţii vremelnice, spre poarta cea strâmtă, pe care au mers apostolii când au spus Domnului: „Iată, noi am lăsat toate şi am urmat Ţie".

Cine încearcă să facă lucrul acesta singur, se osteneşte zadarnic. Cei care cer ajutorul Mântuitorului, aceştia pot să isbutească. In lupta cu păcatul numai El ne poate ajuta, ca unul ce n'a cunoscut păcatul. De aceea să mergem după Dânsul.

El a chemat pe vameşii Matei şi Zacheu şi aceia au mers după El. Au lăsat totul şi-au mers după El. Au sălăşluit din agonisita lor să plătească nedreptăţile făcute. Au rupt legăturile cu moravurile vremii, şi-au mers după El. Mai aveau de făcut încasări, mai aveau datornici... dar conştiinţa le spunea: „Nu-i vreme de terminat lucrurile vremelnice".

Nu ne cheamă oare şi pe noi la ospăţul Său cel ceresc?

Da. Neîncetat ne cheamă.

Suntem întristaţi? Domnul ne cheamă. Să mergem după El.

Am lăcrămat cântându-i prohodul sau naşterea din iesle, sau prigoana lui Irod?

Domnul ne cheamă prin versul dulce al cântărilor bisericeşti.

S'au prăvălit apele în potop, s'au rostogolit stâncile şi tu ai scăpat. Ai scăpat că Domnul te cheamă. Mergi. Porneşte.

Ai admirat succesul unui om mare. Domnul te cheamă ca pe ucenicul iubit. Mergi.

Ai petrecut clipe de durere şi necaz; ai părăsit făgaşul vieţii, ţi-ai frânt drumul... nu uita... prin toate Domnul te cheamă. Lasă ale tale şi-I slujeşte Lui. Pretutindeni mergi după Dânsul.

In suferinţe cu El. In lacrămi cu El. In Cana la veselie cu El. In mijlocul holdelor cu El. Intre smochinii roditori sau neroditori cu El. Intre învăţaţi cu El; între săraci cu El; la bolnavi cu El; la altar cu El. Mai ales la altar unde jertfa cea fără sânge ne pune înainte o parte din minunile cerului, pe care fă, Doamne Isuse, să-l dobândim pe veci. Amin.

Preot A. C. COSMA.

NOTE DESPRE ZUGRAVII BISERICILOR ROMÂNE
ÎN VEACUL AL XV—XIX-LEA.

Intr'un studiu mai întins, publicat acum sunt câţiva ani (*Din istoria artei religioase române* I, Cluj, 1929, pg. VII+168+48 planşe), am arătat pe larg rolul şi munca importantă ce-au săvârşit zugravii noştri de-a lungul veacurilor, împodobind sute şi sute de biserici, dându-ne cele mai frumoase monumente de artă, admirate şi preţuite aşa de mult chiar şi de învăţaţii străini. Am dat acolo numele la sute de artişti de o reală valoare şi unii mai reduşi. E o mare şi ireparabilă pierdere pentru noi, că multe din aceste picturi au fost distruse din negligenţă şi nepricepere, şi asistăm zi de zi la dispariţia celor ce ne-au mai rămas. Datoria imperioasă a bisericii în momentul de faţă e să intervină energic pentru salvarea acestor opere de artă, copiind inscripţiile, fotografiind picturile sau reparându-le astfel, ca tot ce e frumos şi vrednic de păstrare să rămână bine conservat, după cercetarea şi sfatul oamenilor competenţi. Aici vreau să dau numele altor zugravi, ce i-am găsit cu opera lor şi să completez activitatea celor despre care am vorbit în studiul meu amintit.

1. *Zugravii din Ţara Românească în veacul al XVII-XIX-lea.* Leon-Vodă al Munteniei n'a fost dintre domnii de seamă ai ţării, dar era un om cu gust artistic, care-şi căuta zugravi în Apus pentru a-şi împodobi curtea ori sfintele locaşuri. Ambasadorul suedez Paul Strassburg în drumul său spre Constantinopol se opreşte câteva zile în Bucureşti, unde e foarte bine primit de Leon-Vodă, căruia îi recomandă un pictor italian, prietenul său, pentru nevoile sale. Pictorul a şi venit la curtea Domnului român, care, în 12 Martie 1636, scrie italineşte lui Strassburg chiar prin condeiul artistului Benedetto:... „Pe tânărul

Apelles adecă vrednicul zugrav al Domniei Voastre, după cum făgăduisem îl voi întrebuinţa cum se cuvine, mulţumindu-vă nespus pentru binele acesta". Probabil să fi zugrăvit biserica Slobozia din Bucureşti, ridicată de Leon-Vodă, dar pictura originală din ea a dispărut în urma multor prefaceri.[1]

Arhimandritul mănăstirii Dealul din Târgovişte, Ioan, încă va fi fost zugrav, căci dela el a rămas în Liturghierul slavon, din 1646, chipurile lui Mateiu Basarab, Doamna Elena, al Sf. Nicolae, Ioan Gură de aur şi al lui Grigorie Dialogul.[2] Meşteşugul zugrăvitului îl cunoştea şi Mitropolitul din Inău, Longhin Brancovici, care refugiat la mănăstirea Comana, face în 1643 o icoană frumoasă a Maicii Domnului.[3]

Am menţionat în studiul meu citat informaţia dată în cronica lui Del Chiaro, secretarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu, că la Târgovişte lucra un pictor veneţian. În contra acestuia din jurul Domnului, să plâng, la 1708, preoţii catolici din acest oraş, că a dat ştiri defavorabile despre ei la Roma.[4]

Biserica din Călimăneşti (jud. Vâlcea), rezidită cu osteneala egumenului Serafim dela Cozia, la 1714, e împodobită de zugravul Gheorghe, care lucrase mai înainte la pictura Coziei.[5] Minea zugravul ne dă podoaba dela biserica Sf. Gheorghe din Câmpulungul muntean la 1717.[6] Cu cheltuiala mai multor credincioşi se ridică, în 1733, biserica din Câineni zugrăvită, la 1758, de meşterul Ioniţă.[7] Şerban Fusea, cupeţul din Târgovişte, zideşte, la 1767, biserica din Pietrosiţa (jud. Dâmboviţa) pe care o înfrumseţează Ion zugravul din Braşov.[8] Cea din Titeşti (jud. Argeş) e opera zugravilor din 1769: Rafail, monah, Dragomir, diacon şi ucenicii lor: Petru, Nistor şi Ştefan.[9] La cea

---

[1] Iorga în Bulletin de la sect. historique de l'Academie Roumaine, XVII [1930], pg. 73—5.

[2] Bianu-Hodoş, Bibliografie românească veche I, Bucureşti, 1903, pg. 153—5.

[3] Dragomir în Revista Teologică, II, Sibiu, Nr. 8—9. Vezi despre Mitropolitul Longhin şi cartea mea, Istoria bisericii româneşti din Ardeal I, Arad, 1918, pg. 188—9, 209—12.

[4] Arhiva societăţii istorice şi literare din Iaşi, V, p. 548—9.

[5] Dom. Ionescu, Schituri şi biserici de sat, Bucureşti, 1931, p. 100.

[6] Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, vol. XXIV, [1931], p. 91.

[7] Ionescu, o. c., pp. 73—4.

[8] Bul. Com. Mon. Ist., XXIV, p. 52; reproduceri din pictură pp. 50—1.

[9] Ionescu, o. c., pp. 93—4.

din comuna Bercioiu (jud. Argeş), refăcută de nouii ctitori Stanca şi postelnicul Răducan, la 1772, au lucrat zugravii români: Rafail şi diaconul Radu, naosul şi pronaosul, 1781, şi Petru catapiteasma la 1784.[1]

Biserica din Budeşti (jud. Argeş), zidită pe la mijlocul veacului al XVIII-lea de episcopul Clement dela Râmnic, a fost zugrăvită, numai la 1787, de zugravul Mateiu.[2] Radu Vodă Paisie la 1544 a clădit mănăstirea Valea (jud. Muşcel), care a fost zugrăvită, la 1797, de cunoscuţii meşteri: Radu, diaconul şi Constantin, fratele lui, fiul lui Şerban diaconul din Câmpulung, zugrav şi el.[3] Polcovincul Ilie Olanescu şi soţia Pelaghia sunt ctitorii bisericii Sâmbotin (jud. Argeş), pe care o împodobeşte Manole Dinu, la 1806,[4] care cu 2 ani înainte zugrăvise pe cea din Copăceni (jud. Vâlcea).[5] În acest judeţ la Zavideni lucrează, în 1832, la biserica zidită, în 1815, meşterii zugravi: Mateiu, Naie şi Tudorache ucenic.[6]

---

[1] Bul. Com. Mon. Ist., XXII [1929], pg. 172, 175 [se reproduc aici şi câteva icoane dela aceşti zugravi]. Icoana Sf. Nicolae de zugravul Petru din biserica dela Ruda e din 1784, nu 1684, cum scrie Ionescu, o. c. p. 50. La 1783 se aminteşte zugravul din Făgeţel sud Olt: popa Mirea, caterisit, care falsifica acte. Bul. Com. Mon. Ist., III, p. 101 nr. 58.

[2] Ionescu, o. c., p. 77. In biserica din Budeşti sunt icoanele următoare: Maica Domnului [din 1861] şi a Mântuitorului de zugravul Dumitru din Şchei; apoi două dela zugravul Florea: Sf. Impăraţi şi Sf. Ingeri [c. 1847], [cf. Ionescu, o. c., p. 77]; apoi dela Ilie din Teiuş, icoana Sf. Ingeri, tot aici [Ibid. p. 83]. — O icoană a preotului Mătase de pe la 1780 cf. Bul. Com. Mon. Ist., XXII, p. 46.

[3] Ibid., XXIV, p. 13. Manualul de pictură al lui Dionisie de Furna, a fost tradus, la 1805, de arhimandritul Macarie dela Sf. Mitropolie, dar el „nu este ilustrat şi nu are nici o miniatură" [să se îndrepte astfel în cartea mea, Din istoria artei, p. 22]. Macarie a tradus tot din greceşte şi cărţulia necesară zugravilor: Tacticon şi Iconomicon, cf. V. Grecu, Buletinul „Codrul Cozminului", VII, Cernăuţi, 1932, pp. 51—8, vezi şi p. 503.

[4] Ionescu, o. c., pp. 59—60. — Din Jiblea sunt: Ion zugravul, tatăl lui Gheorghe Duhovnicul, zugrav şi el, frate cu Paisie, egumen la mănăstirea Stănişoara. Ibid., p. 108; la p. 107 crucea lui Ion zugravul.

[5] Cartea mea: Din istoria artei religioase române, p. 86. — In biserica din Teiu [jud. Argeş] sunt 4 icoane: Sf. Nicolae de Preda zugravul [1801], iar 3 dela popa Nicolae: Adormirea Maicii Domnului [1846], Pantocratorul [1847] şi Toţi sfinţii [1849], cf. Ionescu, o. c., p. 81.

[6] Bul. Com. Mon. Ist. XXIV [1931] p. 92. — O icoană din biserica din Bătrâni, în muzeul din Vălenii de Munte, zugrăvită la 1818 de Andronicescu. Ibid., p. 101.

Tot în judeţul Argeş avem următoarele patru biserici: cea din Bratia, zidită la 1833, şi a terminat zugrăveala la 1848, prin doi preoţi zugravi: Dumitru din Stoileşti şi Nicolae din Stăneşti. In 1893 a fost biserica reparată şi rezugrăvită prost de Gheorghe şi Dumitru Popescu din Şchei;[1] cea din Cremenarii de mijloc de zugravii: Ilie din Teiuş, Anghel dascălul din Dolzăşti, Ilie din Craiova şi Ion din Teiuş la 1828;[2] probabil că toată biserica din Vâlsăneşti va fi fost împodobită de zugravii: Ștefan şi Anghel în colaborare cu ieromonahul Ghermanos, căci dela cei doi dintâi se află în biserică icoanele praznicelor dela catapiteasma din 1840 şi dela cel din urmă, icoana Sf. Ioan Botezătorul.[3]

Schitul Hotărani (jud. Romanaţi) a treia oară e zugrăvit, la 1840, de zugravul postelnic Barbu din Craiova şi fratele său Marin.[4] La biserica din Dudu (jud. Olt), zidită în 1837—8, se amintesc ca zugravi: D. Iaşi — Stan şi cu un altul al cărui nume e şters.[5] „Biserica galbenă" din Urlaţi a fost zugrăvită de cunoscutul pictor Gh. Tătărescu, „ale cărui oneste „tablouri" le-am şters fără milă — zice dl Iorga — şi fără a le fotografia măcar, ca să iasă din nou la iveală interesanta zugrăveală veche cu surprinderile ei iconografice" (din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea).[6]

---

[1] Ionescu, o. c., pg. 84—85, aici e şi o icoană, din 1831, a Sf. Voevozi, de zugravul popa Nicolae.

[2] Ionescu, o. c. pg. 83—4, Iorga. Moşnenii din Cremenari în Analele Academiei Române, XII [1931], secţ. ist, pg. 20—1, Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice, XXIV [1931] pg. 60, se reproduc aici trei zugrăveli pg. 58—59. Dela Ilie din Teiuş sunt trei icoane în biserica din Cremenari din 1828: A Precistei, Sf. Nicolae şi Sf. Ioan Botezătorul. Ionescu, o. c. pg. 83—4; tot dela aceşti zugravi Ilie şi Ioan din Teiuş e o icoană, din 1817, în bis. din Goranu: Sf. Ingeri, şi alta Sf. Nicolae de zugravii Stan şi Constantin din 1852. Ibid. pp. 55—6.

[3] Ionescu, o. c., pp. 89—90.

[4] Ionescu, o. c., pg. 45. Probabil tot acest Barbu a zugrăvit şi biserica din Reşca. Ibid., pg. 45. In biserica de lemn din cătunul Scurteşti al satului Ştefeşti [jud. Prahova] e o icoană de zugravul Barbu din 1828, cf. Iorga, Moşneni de pe Verbilău şi de pe Valea Buzăului în Analele Acad. Române, secţ. ist. XII [1931], pg. 209.

[5] Buletinul Com. Mon. Istorice, XXII [1929], pp. 140—1.

[6] Iorga, Zugravi noi şi vechi în Analele Acad. Rom., X [1929], secţ. ist. pg. 503, zugrăveală veche din sec. al XVIII-lea din Urlaţi, reprodusă în Bul. Com. Mon. Istorice, XXIV [1931], pp. 7—10.

Avem două oferte alor doi zugravi pentru zugrăvirea unor biserici din Brăila. Una e din 1854 a lui Niţa Stoinescu, pentru biserica Sf. Mihail. Alta e din 1856 pentru repararea zugrăvelei bisericii Adormirea. Episcopul dăduse voie „dlui Pitaru Nicolae Teodorescu, zugravul dela Buzău, ca să se poată zugrăvì tâmpla şi toată biserica după stilul cel mai frumos şi bisericesc", preţul 2000 de „icusari noi".[1]

2. *Zugravii din Moldova în veacul al XV—XIX-lea.* Cunoşteam până acum numai pe unul dintre zugravii lui Alexandru Vodă cel Bun, pe Stefan care va fi lucrat la mănăstirile Moldoviţa, Humor şi alte biserici.[2] Un document neaşteptat ne descopere alţi doi de pe la 1416. Alexandru cel Bun dăruieşte zugravilor: Nichita şi Dobre două sate, pe Drăslivet, şi anume: Crainiceşti şi Leucuceşti ca să le fie lor uric cu toate veniturile lor..., iar ei să aibă a ne zugrăvi nouă pentru acele două sate 2 biserici, una în Târgul de jos (= Roman) şi alta care ne va fi vrerea noastră, usebi bisericile din Rădăuţi, sau o casă, sau un nartex".[3]

Gheorghe Duca Vodă, adusese în Moldova o întreagă familie grecească de zugravi de care am vorbit într'alt loc.[4] Aici mai adaug unele ştiri relative la cei trei fraţi zugravi: Mihai amintit în diata lui Toderaşcu-Iordache Cantacuzino, primind, desigur pentru ceva zugrăveală, 61 fl. 10 parale,[5] iar la 1689 îl găsim martor pe un act de vânzare al mănăstirii Trei sfetitele din Iaşi,[6] iar pe ceilalţi doi fraţi Dima şi Gheorge, „scriitorul de istorii", tot ca martori pe un act din Târgul-Ocnei la 17 Febr. 1692.[7]

[1] Iorga, Zugravi noi şi vechi în Analele Academiei Române, X, pg. 503—507.

[2] Vezi cartea mea, Din istoria artei religioase române, I, pg. 36.

[3] Ghibănescu, Surete şi izvoade, XXII, Iaşi, 1929, pg. 52. Vezi despre pictura din bisericile Moldovei studiul amănunţit şi de o înaltă valoare ştiinţifică a dlui Henry Paul, Les eglises de la Moldavie du Nord, des origines à la fin du XIV-e siecle arhitecture et peinture, I Texte, p. 320, II. Album, 68 planches în publicaţia franceză „Monuments de l'art bizantin", vol. VI, Paris, 1930; pictura mănăstirii Voroneţ de P. Henry în revista „Boabe de grâu", II, Bucureşti, 1931, pp. 1—7.

[4] Meteş, o. c., I, pp. 61—2.

[5] Iorga, Studii şi documente, VII, pg. 184.

[6] Buletinul Com. Mon. Istorice, XXII [1929], pg. 141.

[7] Iorga, Studii şi documente, XI, pg. 281 no. 38.

La 30 Martie 1732 se vorbeşte de partea zugravului Apostol Mihuleţu din satul Isacova (în ţinutul Orheiu).[1] In biserica din cătunul Similişoara, din comuna Bogdana (jud. Tutova) găsim icoanele de pe cele 2 uşi ale catapitesmei, făcute la 1770, de zugravul Dima, iar 2 icoane: Maica Domnului şi Sf. Nicolae şi catapiteasma de zugravul Dumitrache Popescu din Costeşti la 1810.[2]

Andreiu zugravul din Ciocăneşti, amintit încă la 1780 cumpărător de moşie, cumpără la 20 Maiu 1793 o moşie în fundul Moldovei cu 20 Lei, pe care apoi o vinde în 27 Martie 1800 cu 28 Lei.[3] La 1805 e amintit în Basarabia zugravul Constantin Nemeş Carpul.[4] Invăţatul episcop Amfilohie al Hotinului scrie, în 10 Ianuarie 1768, către Zosima, arhimandritul Lavrei Pecerska din Chievul Rusiei, între altele şi aceste cuvinte: „Vă rog bunătatea Voastră pentru un frate al meu drept, care a fost dat la mănăstirea Pecerska în şcoala de iconografi, călugărul Bartolomeu, acum cinci ani în urmă, ca să nu-l treceţi cu vederea, când veţi primi aceasta: poate s'a deprinde el şi va fi spre amintire Sf. Voastre".[5] Nu cunoaştem nimic din opera de zugrav a acestui Vartolomeiu studiat la Chiev. Va fi rămas probabil în Rusia, dacă n'a murit, căci în Moldova nu-l găsim nicăieri în calitate de zugrav.

Biserica catedrală din Chişinău, zidită între 1830—36, a fost zugrăvită în acest timp de pictorul rus Covsarov pentru 41.250 ruble.[6]

Din Moldova se refugiază, în Februarie 1823, în Bucovina la Suceava şi doi zugravi: Gheorghe, gramatic, originar din Suceava şi Anastasi, care în primăvară se întoarce acasă.[7]

[1] Arhivele Basarabiei, II, Chişinău, 1930, no. 4, pg. 47—9.

[2] Antonovici, Istoria comunei Bogdana, Bârlad 1906, pg. CXLVI—VII n. 1.

[3] Bălan, Noui documente câmpulungene, Cernăuţi, 1929, pg. 44—5 nr. 35, pg. 53—4, nr. 44.

[4] Arhivele Basarabiei, I, pg. 59.

[5] Revista societăţii istorico-arheologice bisericeşti, XIV, Chişinău, 1922, p. 56.

[6] Revista soc. ist.-arh. bisericeşti, Chişinău, XVII [1927], p. 40.

[7] Bălan, Refugiaţii moldoveni în Bucovina în 1821 şi 1848, Bucureşti, 1929, p. 84, Nr. 80, 88. — Eustatie Altăsa, zugravul, cumpără prin fratele său neguţătorul Enachi, în 4 Noemvrie 1808, un loc cu crâşmă în

În mănăstirea Agafton (jud. Botoşani), în biserica mare de zid, sunt 4 icoane cu numele zugravilor: Pogorârea Sf. Duh şi Izvorul Tămăduirii de Dumitru în 1836, apoi Maica Domnului de Dumitru Mavrodin în 1844 (să nu fie unul şi acelaş cu cel dintâiu?), şi Luarea de pe Cruce a lui Hristos, afirmativ frumoasă, de A. Sfinţescu în 1865.[1]

Păreţii bisericii Sf. Apostoli din Bârlad sunt împodobiţi de zugravul Ioan, căruia i se dă pentru muncă 1668 Lei.[2]

Mănăstirea Vorona are biserica cu hramul Naşterea P. Sf. Născătoare de Dumnezeu şi aceasta e zugrăvită la 1869, de schimonahul Vladimir Machedon, care a trăit în mănăstirea numită între anii 1861—76 şi a mai pictat aici şi biserica Sihastriei.[3]

3. *Zugravii bisericilor din Transilvania şi Banat în veacul al XV—XIX-lea.* Bisericile româneşti din judeţul Hunedoara cu pictura lor murală din veacul al XIV şi XV-lea pun într'o lumină deosebit de favorabilă toată viaţa poporului român din acest ţinut în acea vreme. În studiul meu citat am atras atenţiunea asupra frumuseţei şi importanţei acestor zugrăveli vechi, fără a putea da numele vre-unui zugrav contemporan, care s'a

mahalaua Tălpălarilor din Iaşi dela dascălul Gavril Papăjemnă. Acest loc şi cu altul din Iaşi în Muntenimea din sus, pe locul bisericii 40 sfinţi — acesta cumpărat în 1803 cf. cartea mea „Din istoria artei religioase" p. 101 n. 2 — sunt amanetate de zugravul Eustatie cu 7000 Lei încă înainte de 14 Ianuarie 1827 cf. Ghibanescu în Revista soc. arh. ist. bisericeşti din Chişinău, XX [1930], pp. 200—201 şi n. 1.

[1] Studiul preotului Alex. Simionescu în Revista Moldovei, V. Botoşani, 1926, nr. 4, p. 20. — In Moldova este „moşia Lipoveţ numită din vechi Zugravi" cf. Episcopul I. Antonovici, Documente ale foastelor schituri... din jud. Tutova, Huşi, 1929, p. 56.

[2] Antonovici, Documente bârlădene, V, Huşi, 1926, p. 59.

[3] Revista Moldovei, I [1921], Nr. 5, pp. 10—12; Nr. 6, p. 16; dela Vladimir au mai rămas câteva icoane zugrăvite între 1851—1870. Să nu fie oare zugravi şi aceşti iscăliţi pe 2 icoane dela mănăstirea Vorona: „Schimonahul Ioan 1808", pe icoana Maicii Domnului din biserica cu hramul Sf. Nicolae; şi „Damian monahul 1860, Decemvrie 27" pe icoana Inălţarea Domnului din biserica Sihastriei? Ibid., I, Nr. 6, p. 15—6. — Un pictor neamţ, — aşezat, pe la 1850, pe moşiile din jud. Dorohoi a familiei Balş, — numit Antoni Zigri, făcea chipuri de Domni, găsite în casa din Ipoteşti a tatălui lui M. Eminescu, cf. Călinescu G., Viaţa lui Mihai Eminescu, Bucureşti 1932, p. 56.

ostenit cu executarea acestor opere de artă atât de preţioase.[1]

Descoperiri recente importante ne întregesc cunoştinţele noastre relative la două biserici de piatră, — numite atunci „mănăstiri" — din Munţii Apuseni, ridicate de fruntaşii poporului nostru, de Voevozi, în satele Crişcior şi Ribiţa.[2]

„Mănăstirea" din Crişcior, cu hramul Născătoarea de Dumnezeu Fecioara Maria, a fost clădită de Voevodul Bălea la începutul sec. al XV-lea. S'a zugrăvit în 1411. Acum câţiva ani, căzând varul de pe părete a ieşit la iveală chipul ctitorilor cu familia: Bălea Voevodul şi soţia sa Vişa cu 3 fii: Ioan, Ladislau şi Ştefan şi două fete Sora şi Filca (= Rafila) şi încă câţiva sfinţi. — Cea din Ribiţa, cu hramul Sf. Nicolae, a făcut-o jupânii Ladislav şi Miclăuş, ale căror portrete ni s'au păstrat cu cel al fiicei lui Vladislav: Ana în portul românesc din acel timp şi ţinut. Chipul celor două jupânese: Stanca şi Sora (fiica Voevodului Bălea dela Crişcior) sunt acoperite de un stâlp pus la reparaţia bisericii. A zugrăvit-o în 1417, până în 15 Iulie, în stil bizantin, popa Dragoşin, care probabil să fi venit dela Tismana la Nicodim, căci acesta din urmă zidise în ţara Haţegului mănăstirea Prislop. In amândouă bisericile, atât la Crişcior cât şi la Ribiţa, inscripţiile sunt slavone şi pictura descoperită bizantină.[3]

Vechea biserică din Răhău, azi dispărută, a fost zugrăvită, la 1815, de zugravul Vasile din Sălişte,[4] cea unită azi din

---

[1] Din Istoria artei religioase, I, pp. 106—112. — Vezi şi noul studiu întins şi preţios al dlui Vătăşianu. Vechile biserici de piatră româneşti din jud. Hunedoara în Anuarul Com. Mon. Istorice, secţia pentru Transilvania pe 1929, Cluj, 1930, pp. 1—222, se dă chipul la 12 biserici şi se vorbeşte şi despre pictura lor.

[2] Dragomir, Vechile biserici din Zarand şi ctitorii lor în sec. XIV şi XV în Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, secţia pentru Transilvania pe 1929, Cluj, 1930, pp. 223—264.

[3] Ibid., pg. 227—8, 231, 234 237, 250—1, 253, 255 se reproduc picturile şi inscripţiile. — Vezi şi Iorga în Bulletin de la section historique de l'Academie Roumaine, XVII [1930], pg. 70—2. — A se îndrepta cele spuse de mine în Istoria artei religioase, pg. 111—3, conform celor de mai sus.

[4] N. Cărpinişan, Monografia comunei Răhău, Sibiu, 1897, p. 34. Crucea deasupra uşei împărăteşti şi sfeşnicul cel mare dinaintea altarului din vechea biserică din Răhău sunt zugrăvite la 1804 şi 1809 de zugravul Ioan [Hîndorean] din Poiana-Sibiului. Numele de familie al zugravului Vasile e Muntean [Ibid.; vezi şi cartea mea Din istoria artei religioase române I. p. 120]. Simion Bască-Ciortan, învăţător în Răhău [1815—24] a fost şi zugrav şi sculptor, cf. Cărpinişan o. c. p. 46.

Sadu (jud. Sibiu) de zugravul Ioan din Boiţa, la 1836,[1] cel care zugrăvise chipul popii Toma Filip din Porceşti.[2] Pe un Triodion din Galda de jos scrie câteva rânduri, la 1764, zugravul Iacob din Feisa.[3] Numele de familie al acestui zugrav e Şarlea, a avut fiu, nepot şi strănepot Augustin (acesta diac şi vestit cântăreţ) toţi zugravi în satul lor şi în diferite sate din jud. Târnava-mică, unde au pictat icoane şi biserici. Biserica de lemn, distrusă din Pata (jud. Cluj) avea icoane dela acest zugrav Iacob din Feişa.[4] Constantin zugravul din Braşov ne-a lăsat, la 1798, pictura palidă din biserica din Mateiaş (jud. Târnava-mare), din cauză că în pădurea cea mare din Bogata, meşterul îşi vărsase materialul de zugrăvit, pe care apoi ca să-i ajungă l-a „lungit" cu apă, după tradiţia păstrată în sat.[5] Iconostasul bisericii din Ucea de sus este opera, din 1783, a zugravului Ioan din Feldioara.[6] Biserica ortodoxă din Hendorf (jud. Târnava-mare), tâmpla, e împodobită de zugravul Ioan Pop din Făgăraş (1802).[7] Acest zugrav „Ioniţă" sau Ion Popovici a trăit 95 de ani (n. 1774 — † 1869) în satul Galaţi, Făgăraş, apoi în Braşov. A lucrat icoane şi picturi murale prin diferitele sate ale ţării Făgăraşului, a trecut în Secuime, unde construieşte cu fiul său Nicolae, amvoane şi altare — se pare cele din Şimleu-Ciuc şi Sântimbru-Ciuc. — Din bisericile romano-catolice, în care execută şi cu sculptura şi pictura; îl găsim apoi lucrând în Gherla,[8] până şi în Bihor şi în diferite alte părţi ale Transilvaniei.

---

[1] Georgescu, Prin România, I, Ardealul, Sibiu, 1922, pg. 125.

[2] Cartea mea, Din istoria artei, pg. 120,

[3] Revista istorică, Văleni, 1929, pg. 266. — Din satul acesta târnăvean plin de zugravi, cunoaştem pe popa Nicolae care a zugrăvit la 1769 biserica de lemn din Cheţa [jud. Turda], apoi pe Profirie şi Leon cari în 1839 împodobesc biserica din Şomfalău [azi Corneşti, jud. Târnava-mică], cf. studiul preţios a dlui Atanasie Popa, Biserici vechi de lemn româneşti din Ardeal, Cluj, 1932, p. 85 şi n. 1; se reproduc 5 picturi din biserica din Corneşti, pp. 86, 88, 90—91, 93.

[4] Comunicat de păr. Mihail Hodârnău, protopop gr. unit din Braşov, de origine din satul Feişa. Biserica de lemn din Pata a zugrăvit-o la 1746 logofătul Mateiu Voileanu, cf. revista Răvaşul, VI, Cluj, 1908, pg. 45.

[5] Inscripţie inedită.

[6] Iorga, Scrisori şi inscripţii ardelene, II [= Studii şi documente, XIII], pg. 198 nr. 695.

[7] Ziarul Telegraful Român, LXX, Sibiu, 1922, nr. 82 [din 31 Oct.].

[8] Vezi pe larg despre el revista Ţara Bârsei, IV, Braşov, 1932, pg. 100—104 şi notele. — Aici se dau două portrete ale zugravului bătrân

Biserica de lemn din Fildul de sus (jud. Cluj), zugrăvită vioiu, se pare de aceşti meşteri încrestaţi pe uşă, dacă nu cumva sunt numai lemnarii: „Meşterii acestei sfinte biserici: Frenţ Nicoară din Argiş şi unul din Chendrea, a Petri Brudului fecior Nicolae 1726“,[1] iar cea din Fildul de jos e pictată „cu mâna de ţerina a lui Ursu Broina [din satul Stobor] la 17 [40—90] în zilele împăratului Iosif şi Maria Terezia cu cheltuiale sătenilor“.[2] Ştim că zugravul Nistor ne-a lăsat mai multe icoane şi picturi în bisericile din judeţul Cluj. Sunt interesante următoarele date relative la situaţia lui materială, din 1794, în satul Feleac unde locuia: E de 60 ani, are un fiu Monu de 17 ani, iar puţina avere e însemnată astfel în urbariile oraşului Cluj: 1 vacă, 1 junc, 1 porc; 1 loc de casă, în hotarul de sus 3 pământuri de 3 ferdele, în hotarul de jos 1 pământ de 1 câblă şi 3 fânaţe de 2 care de fân; plăteşte taxă de 2 fl. E notat şi aceasta: „Trăieşte din zugrăvit“.[3]

Biserica de lemn din satul Gâlgău (jud. Someş) e zugrăvită, prin anii 1790—95, de un oarecare zugrav Mihailă.[4]

În judeţul Sălaj avem vechea biserică de lemn, unită, din Brâglez, care a fost împodobită de Iosif Perşe „maistăr pictor şi paroh“ la 1842,[5] iar cea din Săcălaşeni, foarte veche din lemn,

„Kir Ioniţă“, făcute chiar de fiul său, vestitul pictor Mişu Popp [vezi pg. 106—7, 110—11). In August 1828 zugravul Ioan Pop lucra la amvonul bisericii Sf. Treimi din Schei-Tocile şi nu la cel dela Sf. Nicolae cum afirmasem în cartea mea, Din istoria artei religioase, pg. 123. — Vezi pe larg, studiu şi amintiri, despre pictorul Mişu Pop, publicate de Corneliu Comanescu şi Constantin Pop în Ţara Bârsei, IV [1932], pg. 99—131 [se dă aici şi o listă a tablourilor] şi pg. 132—141 [se reproduc mai multe portrete].

[1] Răvaşul, Cluj, 1909, p. 63.

[2] Ibid., p. 63. Un preot zugrav din Stobor a zugrăvit, în sec. al XVIII-lea biserica din Cubleşul român [jud. Cluj], cf. At. Popa, Biserici vechi de lemn, Cluj, 1932, p. 20, pictură reprodusă, p. 19.

[3] Arhivele Statului din Cluj, urbariile oraşului Cluj. — Zugravul Nistor din Feleac a împodobit toată biserica din Luna de sus la 1795, [jud. Cluj], în parte cea din Martineşti [jud. Turda] şi cele trei icoane, la 1781, din bis. din Copăceni [jud. Turda]: Maica Domnului, Sf. Nicolae, Sf. Arh. Mihail. cf. At. Popa, Biserici vechi de lemn, Cluj, 1932, p. 23, se reproduce o icoană dela Nistor p. 24.

[4] At. Popa, Biserici vechi de lemn, Cluj, 1932, p. 26, se reproduc 7 picturi pp. 30, 33, 35—6, 39—41.

[5] Atan. Popa în Anuarul Comisiunii Mon. Istorice, secţia Transilvania pe 1929, pg. 354—5 se reproduc aci şi picturile. Tot I. Perşe a zugrăvit între 1840—50, biserica din Aştileul mare [jud. Cluj]. Ibid., p. 363, n. 1.

afirmativ din 1442, (lângă Baia-mare) e opera unui străin, ca pictură, a lui Paul Weis, pictor din Baia-mare, la 1865.[1]

Bisericile de lemn din jud. Bihor au fost cercetate şi studiate pe larg într'o carte deosebit de preţioasă, cu reproduceri foarte frumoase, de profesorul de istoria artelor dela Universitatea din Cluj, dl Coriolan Petran (Monumentele istorice ale jud. Bihor I, Bisericile de lemn, Sibiu, 1931, pg. 64+123 ilustraţii), care în o altă publicaţie a vorbit şi despre cele din judeţul vecin Arad.[2] Aici voi semnala numai pe acelea ale căror zugravi îi cunoaştem.

In biserica din Cociuba mică icoana Sf. Nicolae din 1714, e făcută de zugravul Mateiu.[3] Uşile împărăteşti ale bisericii de lemn din Ghighişeni, (transportată la Beiuş la internatul ort. de băieţi în 1931) — făcută în 1743 — au fost zugrăvite cu 10 ani mai târziu de popa Iosif.[4] Modestul zugrav David, venit din Ţara Românească, a desvoltat o activitate foarte întinsă, dar slabă ca valoare ca şi ceilalţi tovarăşi în artă din aceste părţi bihorene. Dela el avem: uşa altarului din Cociuba mică, iconostasul din Rieni (1755) şi din Cârpeştii mari (1761), altarele din Sebiş şi Delani (1764), dverele bisericeşti din Sudrigiu (1778), altarul din Telecuş (1783), apoi icoane din bisericile din Broaşte şi Ferice.[5] Biserica din Săcălasău e zugrăvită la 1781 de meşterul Ioan.[6] Apoi cea din Mireag de străinul Samoki Teodor din Kassa la 1783, iconostasele din Archiş şi Telecuş, la 1793, de Mihail Parocec din Telecuş, două icoane din bis. din Vălani, la 1808, de zugravul Moţilor Simion Silaghi din

[1] Comunicaţia dlui inspector gen. al învăţământului Traian Gherman din Cluj. — Vezi despre iconarii din Nicula, etc., cari trec în Ţara Românească şi poposesc, în 1860—1, la mănăstirea Cornetul [din jud. Vâlcea], Cronica numismatică, VIII, Bucureşti, 1928, pp. 39—41. — Despre gravorii Gheorghe Pop [1800—30], Simion Pop [1842], Onisie Pop [1821, 1850], Anekila Morar [1840—60], Andrei Man [1850—60]. cf. K. Viski, Gravures sur bois populaires roumaines de Transylvaniae, Budapesta, 1931; C. Petran Mon. istorice din Bihor, I, pp. 29—30 la bisericile din Ferice, Goila şi Telecuş; Oprescu în revista Transilvania, Sibiu, 1923; Lupeanu-Melin, Xilografii dela Blaj, 1750—1800, Blaj, 1929, p. 24+20 planşe.

[2] Vezi cartea mea, Din istoria artei religioase, pp. 126—7.

[3] Petran o. c., pg. 27.

[4] Ziarul Curentul, Bucureşti, 1931, Octomvrie 26.

[5] Petran, o. c., pp. 21, 27—8.

[6] Petran, o. c., pg. 29.

Abrud,[1] bisericile din Tărcăița (1816) și Totoreni (1818), apoi iconostasul din Gurani (1814) toate trei sunt zugrăvite de Simon Darabant, cea din Fânațe de Micula Mihai din Mociar; următoarele patru: din Vărășeni (1833), Borșa (1837), Săbolciu (1837) și Copăcel (1848) de zugravul Ioan Lăpușan din Jula.[2] Mai cunoaștem câteva biserici zugrăvite de meșteri șterși, străini și români, din a doua jumătate a sec. XIX-lea.[3]

In Banat s'a descoperit o întreagă operă de artă bisericească. Acela care a pus-o în lumină prin cercetări personale este valorosul și foarte activul director al „Muzeului bănățean" din Timișoara: Ioachim Miloia, care prin organizarea muzeului, prin studiile sale și prin revista „Analele Banatului", dovedește zi de zi pricepere, inițiativă și muncă cu rezultate atât de binefăcătoare pentru cunoașterea istoriei și artei acestui ținut.

Mănăstirea Șumigului sau Șemliugului sau cu numele de azi „Mănăstirea Săracă", a fost restaurată de un oarecare Giuricico fiul lui Alexă la 1730, când s'a și pictat de zugravii: Andrei și fiul său Andrei, și Ioan și Chiriac. „Este cel mai important monument de artă din Banat — zice dl Miloia — atât prin vechimea construcției (din sec. al XV, probabil de despotul Gheorghe Brancovici] prea puțin alterată cât și pentru pictura ce ne prezintă sinteza cea mai înaltă a artei dela începutul secolului al XVIII-lea, sinteză ce servește ca punct de plecare pentru cunoașterea formelor de artă de mai târziu și de unde pleacă probabil și zugravul Nedelcu".[4] Biserica din Lipova, restaurată în 1930, a fost înfrumsețată de zugravul cu bun renume Nedelcu, pela 1740, iar mai târziu la 1785, de Stefan Ponerchiu.[5] Dela „Nedelcu zugrav Popovici" avem încă patru icoane

[1] Dela Silaghi sunt icoane, din 1795, în bis. din Aciuța, Tohești și Giulița [jud. Arad] cf. Petran. Mon. ist, din Bihor, pg. 21 și n. 1.

[2] In bis. din Păușa e chipul preotului Isaia Lăpușan [† 1876] și a zugravului în haine țărănești Ioan Lăpușan din Jula. făcute de acesta din urmă. Ibid., pg. 20, 30.

[3] Ibid., pg., 20—1: zugravi dela Nicula: Dionisie Juga și Teodor Tocariu, străinii: Em. Weis, Mor Hackman, Carol Müller și Al. Martok, [1870—1899].

[4] Analele Banatului, IV [1931], fasc. 9, pp. 85—104 se reproduc 9 picturi din mănăstire p. 106—114; icoana ctitorilor sârbi Gh. Brancovici și Anghelina, făcută în copie de zugravul Nicolae Neșcov la 1753. Ibid. p. 97.

[5] In publicația, Biserica ortodoxă română din Lipova, Timișoara, 1930, se reproduc icoanele dela cei 2 zugravi.

frumoase din 1749: Hristos pe tron binecuvântând, Maica Domnului cu Isus în braţe, Sf. Nicolae şi Sf. Ioan Botezătorul din biserica de lemn din Câlnic, cumpărată, la 1810, de satul Butin, unde s'au găsit icoanele.[1] Iconostasul din biserica de lemn din Surducul-mare este opera zugravului Vlasici (c. 1740—50);[2] cea din Clopodia e zugrăvită, la 1762, de ierodiaconul Vasile Alexevici, — venit dela Tismana,[3] — şi fiul său Gheorghe, Ioan Popovici, Radu Lazarevici şi ucenicul Stancu Da....;[4] biserica Sf. Ioan din Caransebeş de zugravii: Ion, Ioan sin ego Ion ucenic la 1787";[5] cea din Oraviţa montană de un Petrovici la 1808 şi iconostasul de Dimitrie Turcu,[6] care a zugrăvit mai multe biserici din sudul Banatului.

Alţi „moalări", cari au zugrăvit în Banat sunt: Ciolac în jurul Oraviţei (c. 1800), D. Mihailovici (c. 1808), Mihai şi G. Popovici (c. 1820), Giura din Macedonia, Gherdanovici din Lugoj, Diaconovicieşti din Caransebeş numiţi familia „Zugravu"; Mihail Velceleanu († c. 1864), a pictat biserica din Cuptoare Secul (1824), Câlnic, Doman, Fizeş şi Ezeriş.[7] Cei mai talentaţi pictori în sec. al XIX, cu studii în Apus, sunt Nicolae Popescu (n. 1835—†1877),[8] şi Ioan Zaicu (n. 1868—†1917) cari au pictat mai multe biserici.[9] Mai amintim câţiva din a doua jumătate a sec. al XIX: Filip Matei din Bocşa, Nicolae Haşca de pe Valea Caraşului, Achimescu din Caransebeş, Lazar Zbăgan din Graniţă, Nicolae Marişescu, Ion Putnic din Timişoara, Ion Badiu de lângă Lugoj, N. Deliomini din Caransebeş, Petru Drăgilă din Almaj, I. Secoşan din Toracul-mare şi alţi.[10]

STEFAN METEŞ,
membru corespondent al Academiei române.

[1] Analele Banatului II, fasc. 3 p. 6—8 se reproduc cele 4 icoane.

[2] Ibid. III, fasc. 4, p. 5.

[3] Cartea mea, Din istoria artei, p. 131.

[4] An. Banat. III, fasc. 7, p. 89—90; se reproduc dela Vasile şi fiul său 2 icoane.

[5] Ibid. III, fasc. 5, p. 59—63 se reproduc 2 picturi.

[6] Ibid. II, fasc. 3, p. 64.

[7] Ibid. III, fasc. 4, p. 6.

[8] Ibid. II, fasc. 2, p. 7—40 se reproduc câteva chipuri dela Popescu.

[9] Miloia în revista Societatea de mâine, Cluj, 1928, p. 414 [bisericile zugrăvite de Zaicu, Popescu, etc.].

[10] An. Banatului, II, fasc. 3, p. 63—4 III, fasc. 4, p. 7—8.

DIN RUSIA ROŞIE.

„In ţara Sovietelor“ este întitulat un număr special al revistei franceze „Vu“ din Noemvrie 1931, cuprinzând o anchetă la faţa locului, întovărăşită cu sute de fotografii.

Scriitorul M. Chadourne şi-a luat asupra sa să refereze despre propaganda anti-religioasă din Rusia. Să-l ascultăm urmărindu-i studiul pas de pas.

In „Piaţa Roşie“, la intrare, se poate ceti o inscripţie uriaşe: „Religia este opiu pentru popor“, după formula filozofului Nietzsche.

Intr'o mănăstire din Moscova, o fostă mănăstire de maici, s'a instalat unul din sanctuarele „Antireligiei de Stat“. In loc ca localul acesta de retragere, de contemplare religioasă, să fi fost păstrat cu scumpătate, chiar şi dacă maicele ar fi fost alungate — de cum întri spre capela plină de umbră, dai de caricatura cu doi uriaşi, diavoli sau oameni ai pădurii, cari smulg cu puterea nişte rădăcini.

Ce spune inscripţia acestei decoraţii neobicinuite? „Revoluţia sovietică taie rădăcinile opresiunii şi a inegalităţii femeilor mai radical decât ori care partid şi cum n'a îndrăznit încă nici o revoluţie de pe lume“.

Conducătoarea prin muzeul antireligios explică scriitorului francez simbolul acestei inscripţii „barbare“.

Alte inscripţii: „Biserica, în interesul exploatatorilor, îngrozea massele cu ororile vieţii de dincolo de mormânt“. „Templul acesta a servit ca mijloc de a atrage pe credincioşi prin tot felul de ghimbuşlâcuri“.

Pe pereţi se mai află icoane preţioase, dar întovărăşite de astfel de inscripţii: „In icoana aceasta se vede „Judecata din urmă“, după care cei drepţi — adecă clasa stăpânitoare şi bogată — ajung în rai, şi cei răi, nemernicii — adecă proletarii — sunt osândiţi la muncile vecinice ale iadului“.

Scriitorul francez notează o scenă interesantă, petrecută la vederea acestei icoane. Intre aceia cari străbăteau muzeul

se afla şi un tinăr ţăran rus. Tipul clasic al „mujic"-ului (ţăranului), cu părul mare, ca al sf. Ioan, cu sacul în spinare, în „sandale de mesteacăn". „Inspecta (şi el), încet, fiecare obiect, citea cu o atenţie, ce te atingea, inscripţiile. Ochii săi negri, faţa-i cafenie, reflectau în acelaş timp şi blândeţea şi naivitatea pătrunzătoare. Când călăuza noastră, dupăce a descifrat în ruseşte comentarul oficial, ne-a servit cu traducerea (în franţuzeşte), se întoarse ţăranul spre noi. — „Asta nu-i tocmai adevărat", zice el. „Pentrucă Isus a spus că nici odată n'are să intre un bogat în împărăţia Ceriurilor". — „E un biet ignorant", se gândi şi adaugă interpreta dela „Inturist", dupăce ne-a comunicat, la rugarea noastră, ce a spus omul. „El n'o poate pricepe!"

Scriitorul francez urmează: „Să mă ierte tinăra domnişoară... „Mujik"-ul rus a priceput; poate a priceput încă prea bine".

S'a dus mai apoi scriitorul la muzeul antireligios. Fiecare oraş are unul sau mai multe muzee antireligioase. In Leningrad vizitează Catedrala sf. Isac, în care este instalat muzeul antireligios.

Catedrala este unul din cele mai impozante monumente ale oraşului lui Petru cel mare, clădită în întâia jumătate a secolului trecut, cu galerii, cu colonade de granit monolitic, cu porţi de bronz, cu timpane ornate cu basreliefuri, cu statui. Iţi trebue câtva timp ca să descoperi în clar-obscurul catedralei, planşele şi cartoanele colorate, de propagandă antireligioasă.

Vre-o douăzeci de inscripţii. Una arată caricatura unui preot, îl prezintă ca pe un paianjen. Fotografii, gravuri tăiate, capete de ziar, bilete vechi, şi pe deasupra tuturora — inscripţia: „Biserica este organizaţia exploatatorilor". „De unde curgeau venitele mănăstirilor?", întreabă un subtitlu, şi se răspunde: dela Coroană, dela vânzarea candelelor, dela serviciul morţilor, dela adăpostirile de prin mănăstiri, dela cutia milelor de prin capele, din chete, dela procesiuni, dela averile îngropate, din editurile de cărţi evlavioase, din danii etc. Sunt adăogate aici: discuri de biserică, pachete de ruble, rămăşiţe de lumânări în litografii pestriţe. Intâia expoziţie.

A doua e sub titlul: „Unirea Bisericii cu poliţia", a treia: „Biserica în luptă cu Revoluţia", a patra: „Biserica şi răsboiul". Toate având ca comentar tăieturi din ziar, icoane, manuscrise,

caricaturi. „Acolo unde puteai să te aştepţi“, observă dl Ch., „la o sforţare de educaţie ateistă, la o manifestaţie puternică de materialism ştiinţific, nu găseşti altceva decât aceste placarde şi aceste dictoane de bâlciuri“.

Le arată şi fetişi, costume, obiecte de cult sau de vrăjitorie, dela ibisul egiptean până la [illegible]olăria religioasă.

„Aş fi vrut să mă întâlnesc cu „mujik“-ul mèu din Moscova“, scrie dl Ch., „şi să ştiu ce gândeşte dânsul“.

Scriitorul francez vrea să ştiricească mai multe despre organizaţia antireligioasă bolşevică, de aceea se îndreaptă spre unul din membrii conducători ai „Societăţii ateiştilor militanţi“, societate, care conduce şi muzeele antireligioase.

„Organizaţia este privată“, i se răspunde, „dar existenţa îi este recunoscută oficial. Republica sovietelor are ca principiu libertatea religioasă absolută: legile noastre pedepsesc turburările aduse exerciţiului religiunii“. Francezul comentează: „în decurs de 12 ani, dela revoluţia din Octomvrie, au fost închise circa 2000 de biserici“. Şi o spune şi informatorului. Acesta răspunde: „De fapt. Dar bisericile demolate, închise sau înstreinate au ajuns astfel în urma unor revoluţiuni a muncitorilor. Adeseori la îndemnul nostru, nu o ascundem, dar pentrucă credincioşii nu le mai pot întreţine.... Fiecare biserică, moschee sau sinagogă trebue să poată fi întreţinută — de sigur o ştiţi — din partea credincioşilor organizaţi într'o asociaţie. Dela o asociaţie la alta însă nu se pot trece ajutoarele, subvenţiile sau transporturile de capital“.

Francezul observă: aşa se periclitează si se abandonează, rând pe rând, comunităţile religioase.

„Acesta este scopul nostru“, îi ripostează informatorul bolşevic. Dar trebue să treacă vreme. In cursul anului 1929 am primit zeci de mii de resoluţii, cari cer închiderea bisericilor. Li s'a îndeplinit cererea numai la 1380, adecă la 2·6% din numărul total. Astfel au fost închise, în oraşe 530 biserici creştine, 111 sinagogi şi 26 moschee. La sate 589 biserici, 15 sinagogi, 98 moschee şi un sanctuar calmuc. Templele acestea se folosesc în cea mai mare parte fie pentru trebuinţele industriei, ca centrale electrice, pentru corporaţii de muncitori, ca depozite de grâu, căzărmi de pompieri, spitale, restaurante, fie ca „stabilimente culturale“.

„Educaţia tineretului?“ întreabă francezul.

„Fireşte", antireligioasă. In programele şcolare se ţin cursuri speciale despre darwinism şi despre materialismul ştiinţific.

Sprijinul bănesc îl primesc societăţile ateiste militante dela: membri, dela câştigul pe urma editurilor cărţilor şi broşurilor proprii, şi — eventual — dela Stat, ca subvenţii pentru muzee. Partidul comunist şi Tineretul comunist sprijinesc mişcarea. Mai sunt apoi uniunile profesionale pentru organizarea conferinţelor demonstrative.

Iată unele organe de publicitate, ziare şi „magazine": „Fără de Dumnezeu", în 6 ediţii deosebite, pentru şcoli, pentru armata roşie, şase pentru regiuni diferite (300.000 abonaţi); „Fără de Dumnezeu", ilustrat, p. oraşe, „magazin", bilunar (220.000 abonaţi); „Fără de Dumnezeu", ilustrat, pentru sate, bilunar (60.000 abonaţi); „Tinărul fără de Dumnezeu", lunar (40.000 abonaţi); „Ateismul militant", magazin lunar (8000 abonaţi); „Antireligiunea", revistă săptămânală ştiinţifică şi metodică (40.000 abonaţi), cu ediţii prescurtate germane şi în esperanto; „Fără Dumnezeu", în evreieşte, rev. săpt. (10.000 abonaţi); în limba tatară, poloneză, apoi în cea usbek, mongolă, buriată, germană, ucraineană (trei), georgiană, armeană, lituniană, caucaziană (trei).

Revistele şi „magazinele" răsfoite de francez sunt pline de ilustraţii şi desene, reproduse după ultimele experienţe ale tehnicei tipografice. „Minuni ale ştiinţei", fenomene ale mecanicei, uriaşi de oţel — abundă.

Alte informaţii: librăria ateistă. In anul din urmă (1931) s'au tipărit 300 de opere despre: darwinism, astronomie, etnografie, despre mentalitatea primitivă.

Darwin pentru copii, ilustrat. Romane, studii istorice, tot din punctul de vedere antireligios. Apoi teatrele şi cinematografele!

S'au format „brigadele de atac, ale ateiştilor, cari cutreieră, ca misionari, ţările, pe cari le colonizează bolşevicii. Dintr'o anchetă dela Moscova: la 100.000 de muncitori metalurgişti sunt 93% fără de credinţă religioasă. La muncitorii dela textile 80%.

Francezul întreabă pe ghidul ateu: „Care este scopul acţiunii dvoastră? Filozofic sau politic? Altfel spus: e fericirea, eliberarea, progresul cultural şi moral al omului, combătându-i

superstiţiile şi credinţele? Sau vă luptaţi contra lor, pentrucă pe terenul luptei de clase sociale ele constituesc un obstacol, o barieră la triumful noului regim, la înălţarea clasei muncitoreşti?"

Ateul răspunde: „Nu considerăm ca şi când aceste două scopuri ar fi deosebite. Credinţa, într'un Dumnezeu, fie el oricare ar fi, îl depărtează pe om de ţinta sa nemijlocită: de socialism. In definitiv, credinţa este mai cu seamă obstacolul la realizarea socialismului spre care ţintim noi. Ne dăm osteneala de a arăta, prin propaganda şi prin operele noastre de educaţie, victoria mijloacelor tehnice asupra forţelor naturii, pe cari duşmanii noştri le prezintă poporului ca pe nişte agenţi supranaturali,— ne trudim să stabilim foloasele economiei celei nouă şi a „Standard of living"-ului, care rezultă pentru muncitor şi pentru ţăran. Inainte de 1918 complotau Biserica şi Statul, punându-şi puterile împotriva revoluţiei... Astăzi toate elementele anti-sovietice şi reacţionare îşi strâng rândurile sub flamura Bisericii. Este o sectă, a „Celor cari cinstesc numele Domnului", a cărei ţintă mărturisită este restabilirea monarhiei. Are prietini în străinătate, căci îi trimit ajutoare".

* * *

Darea aceasta de seamă este, credem, destul de elocuentă, ca să dea de gândit şi la noi.

Bolşevismul este în vecinătatea noastră. Desigur, ţăranul român este refractar ideii comuniste, este adânc credincios, dar nu trebue să ne lase totuşi indiferenţi faptul, că la doi paşi dela noi se întâmplă prigoane ca cele de mai sus împotriva religiei.

H. P. P.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: BRAZDE ÎN OGORUL ORTODOXIEI, cuvântări ocazionale şi articole. Tipografia Diecezană. Arad. 1932. Pag. 214. Preţul Lei 40.

Preasfinţitul Grigorie a strâns în volum pastoralele sale de Paşti, de Rusalii, de Anul nou, din 1929—1932, una pentru ortodocşii năpăstuiţi în Rusia din 1930 şi alta la împlinirea celor 7 ani de arhipăstorire. Apoi cuvântări de întimpinare a M. Sale Regelui la diferite ocazii, a d-lor N. Iorga şi I. Maniu; cuvântări la deschiderea congreselor şi feluritelor adunări, la cari a participat; cuvântare la depunerea jurământului ostaşilor; predici cu prilejul punerii petrilor fundamentale la biserici, case culturale, la sfinţirea unui paraclis; 5 predici funebre, la înmormântări şi parastase. Iar până la complectarea numărului de 65 se adaugă articole publicate în „Biserica şi Şcoala", în „Revista Teologică", „Neamul românesc pentru popor", „Dumineca poporului" etc. Acestea îmbrăţişează o mulţime de probleme de actualitate palpitantă.

Toate împreună alcătuesc luminoase brazde, trase adânc şi drept în ogorul sufletului creştinesc şi românesc, pe care îl chiverniseşte P. S. episcop al Aradului, la graniţa apuseană a Ţării.

Stilul înflorit vibrează de asemănări plastice şi de pilde emoţionante şi câştigă inima oricărui cititor. Din fiecare frază ţâşneşte vie şi bogată dragostea şi râvna apostolică, pe care o risipeşte cu dărnicie în toate unghiurile eparhiei şi dincolo de graniţele ei, până departe.

„Brazde în ogorul ortodoxiei" puse la îndemâna preoţimii, îi îmbie îmbelşugate sugestii şi îndemnuri de grija turmei şi de binele Ţării. Ii servesc orientări preţioase pentru misionarismul religios ziditor şi întăritor înlăuntru. Dar nu lipseşte nici atacul de front al răului sectar şi al rătăcirilor materialiste, socialiste şi ateiste.

Conştiinţa răspunderii de Inalt Păstor şi îndrumător îl face apologet al binelui şi frumosului vieţii creştineşti, dar în acelaş timp osândeşte cu hotărâre dezertările dela dreapta credinţă şi dela vieţuirea bună.

Recomandăm cu căldură şi această carte tuturor celorce cunosc bogata activitate a P. Sf. Sale, ca şi celorce se bucură de orice muncă pozitivă şi binefăcătoare în viaţa noastră bisericească.

Arhim. P.

*

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: PENTRU TRON ŞI ŢARĂ. Tipografia Diecezană. Arad. 1932. Pag. 54. Lei 20.

Noua lucrare a Prea Sfinţitului Grigorie, cuprinde zece cuvântări la ziua M. S. Regelui nostru Carol al II-lea. Lucrarea aceasta este precedată de o prefaţă a dlui profesor N. Iorga. Apariţia ei într'un timp când idea de autoritate este serios ameninţată, are o deosebită însemnătate. M. Sa Regele nostru Carol al II-lea este o nădejde neadormită a neamului şi a viitorului României, iar aceste cuvântări au scopul tocmai de a fortifica şi mai mult nădejdile neamului în Regele său iubit.

Prin publicarea acestor cuvântări se înlesneşte munca ziditoare a preoţilor şi a altor cuvântători în cimentarea dragostei de Tron şi Ţară, cuvântările fiind modèle de felul cum trebue să se vorbească la serbările naţionale pentru M. Sa Regele: lămurit şi însufleţitor.

*

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: MODIFICAREA LEGII DE ORGANIZARE A BISERICII NOASTRE. Arad. 1932 Tip. Diecezană. Pag. 55. Lei 10.

Nici o problemă bisericească nu scapă atenţiei scriitoriceşti a P. S. Grigorie dela Arad. Cu atât mai puţin putea să scape mult discutata problemă a modificării legii noastre de organizare bisericească.

Studiul Prea Sfinţitului a apărut mai întâi în foaia eparhială „Biserica şi Şcoala“ din Arad. Cum această foaie este citită însă numai în eparhia dela graniţa apuseană a ţării, P. S. Sa a făcut un lucru bun retipărindu-şi studiul şi în broşură pentru a fi accesibil unui mai larg cerc de cititori.

Broşura ne aduce o bibliografie aproape complectă a chestiunii. Autorul nu lasă totuşi pe cititor să tragă el însuşi concluzia, de partea cui stă adevărul în această chestiune, ci cumpănind părerile autorilor citaţi, constată că nu sunt suficiente motive pentru modificarea legii de organizare a Bisericii noastre. Această lege este destul de bună pentru a îmbia cadre prielnice propăşirii sfintei noastre biserici. Ea trebue aplicată însă sincer, de oameni devotaţi. Şi nu cu intenţii piezişe, străine de interesele sufleteşti ale neamului.

Prea Sfinţitul autor are perfectă dreptate. N. C.

*

Al. Lascarov-Moldovanu: CONCORDANŢĂ A NOULUI TESTAMENT. Indreptar alfabetic pentru o grabnică cercetare în N. T. Bucureşti. Tip. Cărţilor Bisericeşti. 1932. Pagini 138. Preţul 40 Lei.

Biserica noastră totdeauna a simţit lipsa unei concordanţe biblice, pentru o mai uşoară orientare în Sfânta Scriptură. Şi

această lipsă era cu atât mai accentuată, cu cât dintr'o superficială cunoaştere a Bibliei, predicatorii noştri neglijau foarte mult folosirea textelor sfinte, în favorul frazelor retorice. S'a părăsit duhul cazaniilor în predici şi s'a înlocuit cu meşteşugul omenesc în vorbire. De aceea ascultăm discursuri şi cuvântări bisericeşti, în cari dela început până la sfârşit nu se foloseşte nici un verset din câmpul revelaţiunei, ci totul merge numai pe rutina inspiraţiei personale. Vorbeşte omul, cu propria lui autoritate şi personalitate, dar prea puţin, sau deloc Scriptura. Lipseşte „biblicismul", cum ne spunea odinioară la cursuri dl prof. N. Colan. Din acest motiv, atâtea din predicile noastre sunt fără gust, fiind lipsite de sarea şi sământa cuvântului lui Dumnezeu.

Un remediu pentru a lecui acest neajuns găsim în lucrarea d. Lascarov-Moldovanu, cunoscut nouă din frumoasele sale scrisori creştine cuprinse în cartea „Dacă am cunoaşte" şi din ostenelele sale din ogorul „Oastei Domnului".

In concordanţa N. T. cu o prea mică şi uşoară osteneală de răsfoire, găsim imediat un bogat material de texte şi versete pentru orice subiect de predică, cuvântare sau conferinţă religioasă, morală şi socială. Pentru dl A. L. Moldovanu a fost o lucrare migăloasă, de sigur. Dar pentru noi, mai presus de toate este o dovadă de temeinicia, devotamentul şi dragostea cu care a cetit şi a studiat d-sa Cartea Cuvintelor Màntuitorului Hristos şi ale învăţăceilor sài, ca nouă să ne fie de folos.

Cartea d-sale este menită să ajute îndeosebi preoţilor şi predicatorilor să se vindece de meteahna laicizării în cuvânt şi să dea mai multă mireasmă religioasă oratoriei noastre ortodoxe. Cu acest înţeles concordanţa alfabetică a N. T. nu e numai „o bună ajutătoare a memoriei", sau numai „o călăuză care să ne poarte, cu cruţare de vreme spre izvorul după care însetează sufletul nostru", după cum o caracterizează autorul în precuvântarea cărţii, ci un foarte preţios dreptar al oratorului creştin în vistieria cunoştinţelor descoperite.

Pentru care fapt asigurăm pe fratele în Domnul Al. Lascarov-Moldovanu de toată recunoştinţa şi iubirea noastră şi aşteptăm cu încredere complectarea şi desăvârşirea ei şi cu o concordanţă a Vechiului Testament. Pr. IL. V. FELEA.

*

Arhimandritul I. Scriban: NECLINTITA ÎNCREDINŢARE, sau SCURTĂ PĂŞIRE IMPOTRIVA ATEISMULUI. Bucureşti, 1932, 32 pag. 10 Lei.

P. C. Arhimandrit I. Scriban este una dintre personalităţile cele mai distinse ale Bisericii noastre şi un curajios apărător al credinţei creştine.

Scriitor de seamă, care te uimeşte prin bogăţia de cunoştinţi, pe care le aşterne în scrisul său; reprezentantul distins

al ziaristicei noastre bisericeşti, pe tărâmul căreia desfăşoară o uimitoare activitate; unul dintre aleşii noştri vorbitori, al cărui verb te umple de vrajă, atât prin alesele gânduri pe care le înfăţişează, cât şi prin felul cum le expune.

Absorbit poate prea mult de mulţimea articolelor pe cari zilnic le urzeşte, nu are timpul necesar pentru alcătuirea de mari volume, în care să desbată chestiunile teologice în chip documentat, aşa dupăcum P. C. Sa ar dori s'o facă. Deşi mai rar, totuşi avem fericirea să vedem apărând cărţi ieşite din distinsa pană a P. Cuvioşiei Sale, cari, de cele mai multeori sunt alcătuite din o serie de articole, ce au fost scrise la diferite reviste. Aşa este cazul şi cu această broşură.

Broşura de care ne ocupăm cuprinde mai multe capitole, cari în chip foarte sugestiv şi cu ingeniozitate tratează diferite probleme în legătură cu ateismul. Capitolele cuprinse în ea sunt: I. Puterea oarbă şi sufletul; II. Invăţătura nu ne desparte de Dumnezeu; III. Dibuiri după Dumnezeu; IV. Infăţişarea ateilor; V. Glasul învăţaţilor şi VI. Incheiere.

Numai simpla enunţare a lor, mărturiseşte destul de elocvent importanţa problemelor desbătute, mai ales, având în vedere autorul care le tratează.

Ar fi interesant şi totodată şi folositor de a arăta cuprinsul fiecărui capitol în parte, dar având în vedere, spaţiul restrâns ce-mi este rezervat, mă opresc numai asupra unui singur capitol şi anume: Dibuiri după Dumnezeu.

Deşi s'ar părea că lumea celor necredincioşi este foarte mare, în realitate nu este aşa, căci chiar acei cari s'au lepădat de credinţa creştină „aleargă pentru a găsi pe Dumnezeu; aceasta ni-o mărturiseşte căile întortochiate spre care aleargă... *spiritismul, ocultismul*, teosofia şi altele, care nu sunt altceva decât dibuiri după Dumnezeu! Aceasta este mărturisirea că oamenii nu pot trăi cu singura tăgăduire a lui Dumnezeu. Când le-a ajuns cuţitul la os, au strigat: Dumnezeu!

Foarte firesc, se întreabă autorul: „De ce oamenii nu primesc tăgăduirea lui Dumnezeu, de care aud pe toate drumurile!“ La care răspunde: „Pentrucă ea e o credinţă nefirească pentru sufletul omului... Tertulian a zis: anima naturaliter christiana: „Sufletul omului e din fire creştin“. De zici suflet, zici şi credinţă. Dar o probă că „religia trăeşte în mijlocul oamenilor şi că sufletele au nevoie de a crede, este faptul că atâtea secte pătrund între noi şi au ascultare şi că mulţi se ceartă pentru ea... Că sunt unii care zic că nu cred, da, să zicem că e adevărat, dar ei sunt câţiva inşi care-şi pot croi viaţa sucită... pe dos... doar trăim vremea ciudăţeniilor şi a oamenilor pe dos. Dar omul luat în fiinţa lui deplină simte în inima lui pe Dumnezeu“.

In ateism nu putem găsi mângăere, căci ateul este: „răuvoitor, nepăsător, leneş. Dacă e harnic la ceva, e la îngrămădeală de ocări asupra credincioşilor. Atâta e toată hărnicia lui... Dar să apuce să clădească el un trai pentru viata omenească, ferit-a Sfântul!... Ateul e un cârcotaş, gâlcevitor, om de hârţag şi care, în tot ce lucrează cu ochii asupra celor credincioşi".

Dovadă că ateismul nu dă mângăiere avem cazul cu Pierre Loti. Era un necredincios. Dar era îndurerat de necredinţa lui. De aceea jinduia după pacea credinciosului şi s'a dus tocmai la Ierusalim s'o simtă. Acolo a gustat ce n'a putut gusta din ateismul lui şi a scris frumoase pagini despre credinţa în Dumnezeu, care se pot citi în scrierea sa *Jérusalem*". Ca un alt vorbitor exemplu, îl aduce pe acela a lui *Jouffroy*.

Acesta este cuprinsul capitolului „Dibuiri după Dumnezeu" pe care l-am expus în mod foarte succint şi care se întregeşte cu celelalte.

Prin preţiosul ei cuprins, broşura se vădeşte plină de folos pentru tineretul şcolăresc, precum şi pentru oricine se clatină în cele ale credinţei, iar pentru atei, o dureroasă săgeată, ori o minunată undiţă.

V. GH. VASILACHE.

*

Pr. V. Bojor şi St. Roşianu: TIPIC BISERICESC. Ediţia II. Blaj. Tip. seminarială. 1931. Pag. 343 Lei.

In partea generală: Timpurile, cântările, cetirile şi rânduelile liturgice; cărţile biericeşti şi lucrările liturgice exterioare.

In partea specială: Urmarea liturghiei sfântului Ioan gură de aur; rânduiala sfintelor sacramente, rânduiala sfinţirilor, laudelor liturgice. Tipicul pentru periodul Octoihului, Triodului şi Penticostarului.

Atât în partea generală, cât şi în cea specială se explică pe larg, amănunţit şi documentat fiecare parte a cultului divin, ca să fie pe deplin înţeleasă de cetitor.

Acest manual, în comparaţie cu Tipicul Bisericii ortodoxe, elaborat de răposatul preot Aurel Popoviciu, prezintă următoarele diferenţieri:

Partea generală o tratează în altă ordine şi cu mult mai pe larg. Ciasurilor liturgice le arată şi durata. Ciasuri liturgice de noapte indică 4 în loc de 2. Arată specificat felul sfinţilor. Din şirul praznicelor au rămas afară neamintite: Floriile şi Tăierea împrejur. Se amintesc sărbătorile sfinţilor, sau sărbătorile legate şi sărbătorile nelegate. Anul liturgic îl împarte în trei, pe când la noi e în două. In numirea cântărilor e iarăşi altă ordine. Se specifică data şi durata fiecărei Catavasii, precum şi sărbătorile, în cari la Utrenie nu se cântă: Ceeace eşti mai cinstită.

Se dă largă explicare Svetilnelor, Laudelor, Doxologiilor, cântărilor schimbătoare la liturghie, apoi unor numiri de cântări, rugăciuni şi ceremonii din serviciul liturgic. Autorii de cântări în biserica orientală. Cetirile liturgice (psalmi, psaltire, paremii, evanghelii, apostol). Metaniile, luminările, uşile iconostasului, tragerea clopotelor şi baterea toacei cu explicări foarte largi.

In partea specială tratează Liturghiile cu explicarea momentelor însemnate din ele. Rânduiala sf. taine. Tipicul Duminecilor după felul şi însemnătatea lor. Tipicul pentru zilele sfinţilor. Sărbătorile Triodului şi Penticostarului.

Cartea părinţilor Bojor şi Roşianu este un bun manual de tipic, care face preţioase servicii administratorilor cultului divin.

C. POPA.

*

ATACUL REGELUI CAROL ROBERT CONTRA LUI BASARAB CEL MARE, de *Dr. Ioan Lupaş*, prof. univ., membru al Academiei române. Cluj. „Cartea Românească" 1932, pagini 22.

Noua broşură a eruditului preot şi profesor dela Cluj Dr. Ioan Lupaş cuprinde un crâmpei din istoria noastră naţională: lupta dela Posada din 1330, între Carol Robert regele Ungariei şi Basarab cel Mare „valahul rebel". Este subiectul conferinţei pe care o ţinuse părintele Lupaş cu prilejul Adunării generale a „Astrei" la Caransebeş, în Noemvrie 1930.

Autorul subliniază şi de astădată puterea de afirmare naţională şi de credinţă strămoşească a poporului românesc.

Deosebirea de credinţă între catolicul Carol Robert şi *„şismaticul"* Basarab, a fost nodul gordian tăiat în văile sinistre dela Posada, lângă Câmpulung. Aici s'a pus germenele independenţei româneşti. „Credinţa ortodoxă s'a dovedit şi aici a fi stâlpul pus în calea consolidării stăpânirii ungureşti".

Broşura părintelui Lupaş are darul de a spori conştiinţa ortodoxă şi naţională în sufletul cititorului. Ea constitue una dintre cele mai educative lecturi.

N. B.

*

„DIE TYTENKLAGE IM A. T., (bocetele în V. T.), de *P. Heinisch*, 1931.

Lucrarea de faţă este o anchetă literară asupra bocetelor din Vechiul Testament. Sunt, în Vechiul Testament, o mulţime de texte în cari se deplâng, anumite calamităţi rele, publice. Astfel este b. o Psalm. 3, 5, 7, 11, 17, 26, 39, 51, 54, 55., Ezechiel 32, 17; Plângerile lui Ieremia etc. Autorul studiază persoana tânguitorilor, timpul, locul, formalităţile în uz la tânguire, le compară cu bocetele popoarelor păgâne (astfel sunt cunoscute b. o. la Babilonieni „Plângerile asupra devastării oraşelor şi ţinuturilor") şi ajunge la concluzia, că *plângerile biblice sunt superioare în toate privinţele bocetelor popoarelor păgâne.*

*

„DICŢIONAR ROMÂN—EBRAIC“ de *M. P. Mendel,* Piatra-Neamţ, 1932.

In P.-Neamţ a eşit de curând de sub tiparniţele „Victoriei“ un dicţionar român ebraic. Autorul îl întitulează „romîn“... (cu î din i). Imi place să cred că e o greşală a tiparniţei la mijloc şi nicidecum vre-o întorsătură ortografică a compozitorului. Dicţionarul român ebraic este dorit de toţi aceia cari cercetează limba în care s'a scris Scriptura. Mă gândesc mai ales la studenţii în Teologie, cărora din o mulţime de motive nu le sunt accesibile dicţionarele publicate în apusul cultural.

Părintele Gala Galaction, care a umblat pe cărările pe cari umblară eroii sfintei Scripturi şi a cunoscut dialectul ebraic în câmpiile Şaronului şi în grădinile Enokului, încurajează, în scrisoarea-i prefaţă, cu aprecieri, strădania autorului Mendel, iar acesta la rândul său, arată, în aceleaşi pagini întroducătoare, rostul publicaţiei de faţă.

Dicţionarul conţine pe lângă expresiile biblice încă şi pe cele talmudice şi moderne, astfel că se poate urmări diferenţierea în decursul timpului a limbei ebraice. Eu cred că dicţionarul, pe care-l am înainte, ar fi uşurat mai mult strădania celorce ispitesc graiul original al Scripturii, dacă verbele biblice s'ar fi redat prin forma „Kal“ şi nu prin infinitiv, cum e cazul în limbile moderne, iar pentruca dicţionarul să fi fost mai accesibil marei mulţimi, autorul trebuia să zăbovească câtuşi de cât la diferitele forme ale cuvintelor, mai ales trebuia lucrul acesta la verbe.

Prof. N. NEAGA.

CRONICĂ.

COMEMORAREA CENTENARĂ A PROFESORULUI IOAN POPESCU. In cadre deosebit de solemne s'a făcut Duminecă în 30 Octomvrie comemorarea fostului profesor dela seminarul teologic-pedagogic din Sibiu, Ioan Popescu, dela a cărui naştere s'au împlinit 100 de ani. Intâmplarea a făcut ca această comemorare să cadă deodată cu aceea a voevodului Alexandru cel Bun al Moldovei, dela a cărui moarte s'au împlinit 500 de ani.

După terminarea sf. Liturghii din biserica catedrală I. P. S. Sa Mitropolitul *Nicolae*, asistat de consilierii mitropolitani şi arhiepiscopeşti, a oficiat un parastas pentru odihna sufletului voevodului Alexandru cel Bun şi al profesorului Ioan Popescu. La sfârşitul acestui parastas I. P. S. Sa a preamărit într'o cuvântare profund impresionantă pe învăţatul bărbat al şcoalei şi al ştiinţei româneşti — Ioan Popescu.

La noi la Români Ioan Popescu a fost cel dintâi bărbat, care a aşezat pedagogia pe temelii ştiinţifice trainice. „Două au fost — a spus înaltul ierarh — făcliile cari au călăuzit opera ştiinţifică şi activitatea practică a profesorului I. Popescu: o concepţie limpede despre ţinta finală a vieţii omeneşti şi o noţiune precisă despre suflet".

Ţinta finală a vieţii omeneşti a căutat-o şi a găsit-o el, călăuzit de lumina învăţăturilor evanghelice propoveduite de către Biserică şi amăsurat ei a fixat el şi scopul întregului învăţământ. „El a aşezat în centrul şcoalei problema formării *caracterului religios-moral* şi toate mijloacele învăţământului şi ale educaţiunii le îndrepta spre acest scop central". El a dat astfel şcoalei puterea şi maiestatea cuceritoare a unui ideal. Pedagogia de azi — pierdută în alcătuirea de programe şi făurirea de metode — nu are un asemenea ideal şi tocmai din pricina aceasta şi şcoala de azi este stearpă şi lipsită de putere educativă.

Cât priveşte concepţia despre suflet a lui Ioan Popescu putem spune, că el a fost un convins reprezentant al teoriei substanţialităţii. El considera sufletul ca un element permanent, netrecător, ca principiul purtător al tuturor stărilor sufleteşti. In felul acesta el a refuzat de o parte teoria materialistă contemporană, care reducea sufletul la o simplă funcţiune a materiei, iar de altă parte teoria numită a actualităţii, care identifică sufletul cu suma stărilor actuale într'un anumit moment în conştiinţă.

Ioan Popescu a recunoscut valoarea eternă a sufletului omenesc şi şi-a fixat concepţia sa în cuvintele: „Spiritul este prin care e dat omului a înainta pe calea perfecţiunii, desăvârşindu-se din ce în ce mai mult în direcţiune spre idealul a toată perfecţiunea, spre Dumnezeu, după al cărui chip şi asemănare este creat".

Ioan Popescu — plăsmuindu-şi sistemul său pedagogic în conformitate cu mentalitatea tradiţională şi cu învăţătura bisericii al cărei devotat slujitor a fost — „a reuşit să creieze o întreagă *şcoală pedagogică,* cea mai consistentă până astăzi, ai cărei ucenici i-au dus îndrumările până în cele din urmă sate".

După cuvântarea I. P. S. Sale, programul serbării s'a desfăşurat mai departe — într'o atmosferă de adâncă şi rară reculegere — în aula Academiei teologice.

După cântarea „Tatăl nostru" al lui C. Porumbescu, executată de corul Academiei sub conducerea Păr. N. Topolog, a urmat seria cuvântărilor.

Prin rostul cald şi limpede al dlui rector N. Colan şi-au adus omagiul lor cele două şcoale surori — Academia teologică şi Şcoala normală „A. Şaguna" — cari au avut fericirea rară de a-l număra printre profesorii lor.

Din schiţarea vieţii şi activităţii profesorului Popescu, făcută de dl rector, s'a putut convinge uşor orişicine despre mărimea şi importanţa lui deosebită. Ioan Popescu s'a născut în comuna Caţa în 5 Iulie 1832 din părinţii David Popovici şi Ana Ţârlea, o nepoată de frate a episcopului Vasile Moga. A rămas orfan de tată deja la vârsta fragedă de 7 ani. Şcoala primară a mântuit-o în comuna natală. Studiile liceale le-a făcut în Odorhei, Braşov şi Blaj, iar cele teologice în Sibiu — terminându-le în 1857 cu cea mai înaltă notă, numită pe atunci „întâia eminenţă".

Dupăce a funcţionat doi ani ca profesor la Seminar, mitropolitul Şaguna l-a trimis la Jena şi Lipsca, pentruca să-şi desăvârşească studiile. De acolo a venit acasă atât de bine pregătit, încât în curând i s'a oferit catedra de pedagogie dela universitatea din Iaşi şi mai apoi directoratul şcoalei pedagogice „Carol I" din Bucureşti. Oricât de ispititoare au fost aceste oferte el a rămas profesor la Sibiu — până la moarte — fiind înconjurat de iubirea mare şi respectul profund al studenţilor săi.

Prin activitatea lui extraşcolară — consacrată mai ales alcătuirii de scrieri ştiinţifice şi didactice — el a fost în ţara noastră „un deschizător de drumuri". A încetăţenit la noi pedagogia herbartiană, cu idealul netrecător de-a face din elevi caractere religioase morale.

Pentru străduinţele sale pe târâm ştiinţific a fost ales membru ordinar al Societăţii pentru pedagogia ştiinţifică din Germania şi membru corespondent al Academiei române. Aso-

ciaţiunea „Astra" a recurs şi ea la serviciile preţioase şi probate ale profesorului Popescu, alegându-l prim-secretar al ei. El a organizat şcoala de fete a „Astrei", fiind şi directorul ei 3 ani.

Profesorul Popescu n'a lipsit nici din corporaţiile noastre strict bisericeşti. A fost protoiereu, consilier arhiepiscopesc şi mitropolitan, deputat sinodal şi al congresului naţional-bisericesc până în ziua morţii sale, din 3 Martie 1892.

Academia română — al cărei membru corespondent a fost prof. Popescu — i-a acordat o cinste deosebită, de care se învrednicesc numai foştii săi membrii ordinari, atunci când şi-a trimis la ea un reprezentant în persoana dlui prof. univ. Dr. I. Lupaş, care să depună mărturie despre preţuirea ştiinţifică, pe care ea a înţeles să i-o dea şi să i-o păstreze. D-Sa a accentuat dela început rapiditatea ascensiunii profesorului Popescu, arătând pe larg şi cu competenţa-i cunoscută, căror factori are a se atribui această ascensiune, cui are a i se mulţumi formarea personalităţii sale multilaterale şi impunător de productive.

Cel dintâi factor a fost talentul cu care l-a înzestrat Atotputernicul şi pe care Ioan Popescu a ştiut să-l sporească, întocmai ca sluga bună şi credincioasă din Evanghelie. Al doilea factor a fost vrednica mamă a prof. Popescu, care a ştiut să se supună tuturor privaţiunilor şi să înfrunte toate greutăţile, „numai ca să-şi vadă copilul talentat trecut prin şcoli înalte". Dacă ar fi lipsit din sufletul acestei femei dela ţară nobila râvnă şi spiritul de sacrificiu nelimitat, lipsită ar fi rămas şi literatura noastră pedagogică din secolul trecut de unul din cei mai pricepuţi şi mai devotaţi reprezentanţi ai ei".

Dar oricât de mare ar fi fost spiritul de jertfă al mamei, totuşi starea materială nu i-ar fi îngăduit să-şi trimită băiatul la studii universitare în străinătate, unde să-şi completeze ceeace a învăţat la seminarul din Sibiu.

In momentul oportun a intervenit ca al treilea factor: grija părintească, ochiul ager şi pătrunzător al mitropolitului Şaguna, care avea bunul obicei să-şi desfacă baierile pungii de câte ori se ivea trebuinţa vre-unui ajutor pentru trimiterea oamenilor de talent la studii universitare în străinătate.

Vastele cunoştinţe câştigate la Jena şi Lipsca în domeniul specialităţii sale i-au dus în curând faima numelui său şi dincolo de Carpaţi. Dar el n'a urmat invitărilor ispititoare de-a trece munţii, ci a rămas credincios aceluia care l-a sprijinit şi l-a îndrumat.

Cele mai mari merite şi le-a câştigat prof. Popescu prin îndrumările pedagogice temeinice pe care le-a dat celor 32 serii de învăţători şi preoţi trecute prin mâna lui, precum şi prin scrierile sale ştiinţifice şi didactice, cari au rămas o jumătate de veac în uzul şcoalei româneşti din Ardeal.

Dintre scrierile prin cari prof. Popescu a aşezat pe o temelie solidă pedagogia ştiinţifică românească, locul prim îl

ocupă cea intitulată: *Compendiu de pedagogie*, apărută în 3 ediţii (1868, 1873 şi 1902). O altă scriere importantă este „Psihologia empirică", apărută şi ea în două ediţii (1881 şi 1887) şi despre care Titu Maiorescu a spus, că este *„cea mai bună carte de materie filozofică în limba română"*, carte care *„va rămânea mult timp o podoabă a literaturii noastre didactice"*.

Prin prelegerile şi scrierile sale lucrate cu mult temeiu, prof. Popescu a făcut „ca seminarul din Sibiu să fie considerat nu numai drept cea mai veche, dar şi cea mai bună şcoală pedagogică în tot cuprinsul teritorului românesc".

Academia română întinde acum „o ramură din cununa nemuririi asupra strădaniilor lui nepregetate", mulţumită cărora el a devenit întemeietorul pedagogiei ştiinţifice româneşti.

In cuvinte puţine şi bine simţite, dl vicepreşedinte al „Astrei" Dr. G. Preda a exprimat omagiul „Astrei", pentru serviciile aduse de prof. I. Popescu în calitate de secretar administrativ, de redactor al revistei „Transilvania" şi de director al şcoalei civile de fete.

In numele foştilor elevi ai profesorului I. Popescu a vorbit, din încredinţarea I. P. S. Sale Patriarhului Dr. Miron Cristea şi din îndemnul propriu, Prot. Dr. V. Bologa. P. C. Sa a arătat în cuvinte mişcătoare — cuvinte ieşite dintr'un suflet plin de amintiri calde şi scumpe — care a fost atitudinea profesorului Popescu la catedră. Prin cursurile sale foarte temeinice şi însoţite întotdeauna de căldura unui suflet de apostol, el a câştigat încrederea, iubirea şi respectul profund al tuturor elevilor săi. Legătura dintre profesor şi elevi nu înceta deodată cu părăsirea băncilor şcoalei. Profesorul Popescu n'a întârziat să-şi împrăştie luminile sufletului său mare ori unde şi decâte-ori era trebuinţă. Pentru a dovedi acest lucru Păr. Prot. Dr. V. Bologa a cetit o epistolă, pe care i-a adresat-o prof. Ioan Popescu, atunci când i-a comunicat — student fiind — subiectul tezei de doctorat şi i-a cerut sfatul. Această epistolă este şi ea o mărturie din cele mai preţioase despre cunoştinţele amănunţite şi solide pe cari le avea prof. Popescu în domeniul pedagogiei. Pe lângă schiţarea planului tezei, ea cuprinde şi literatura necesară, cu indicarea precisă a paginilor.

După cuvântările acestea, cari toate au luminat dintr'un punct de vedere deosebit personalitatea covârşitoare a profesorului Ioan Popescu, corul Academiei a cântat de încheiere: „Mărire Ţie" de I. Bortneanschi.

In după amiaza aceleiaşi Dumineci dl rector N. Colan, însoţit de patru studenţi ai academiei, a depus în numele şcoalei o frumoasă cunună de flori pe mormântul profesorului Ioan Popescu, în cimitirul central al Sibiului.

Vecinică să-i fie pomenirea! N. P.

*

CONGRESUL NAŢIONAL-BISERICESC. In ziua de 14 Octomvrie a. c. s'a ţinut la Bucureşti, amăsurat dispoziţiilor statutului pentru organizarea bisericii, congresul naţional-bisericesc — al II-lea după unificarea bisericească. El a fost deschis printr'o luminoasă cuvântare de către I. P. S. Sa Patriarhul Dr. M. Cristea, care a accentuat necesitatea absolută a conlucrării clerului şi poporului, întru stăvilirea curentelor destructive, care au pătruns după răsboiu în toate domeniile vieţii şi activităţii omeneşti. Vorbind despre roadele pe care le-a dat legea de organizare în cei 6 ani, care s'au scurs dela punerea ei în aplicare — lege prin care i se garantează bisericii autonomia — I. P. S. Sa a spus, că ea a dat în multe privinţe roade netăgăduite atât jos la parohii, cât şi sus la eparhii. Dacă legea n'a intrat în sângele tuturor, nu este de vina ei. Pentru aşa ceva se cere timp mai îndelungat. Tot timpul mai îndelungat este singurul chemat să arate în viitor îndreptările care trebuesc aduse. O modificare a legii între împrejurările actuale, cum voiesc unii, este neavenită. „Nu de schimbarea legilor avem noi cea mai urgentă lipsă; din contră o deasă schimbare a legilor de importanţă mai mare, sau de caracter fundamental şi pe alte tărâmuri nu poate fi considerată de un lucru normal şi de aprobat. Oricât de perfectă ar fi la noi o lege, mentalitatea noastră şi moravurile noastre paralizează bunele efecte, ce le-ar putea avea. Deci nu alte legi, ci alte moravuri“..... Pentru sistarea abuzurilor ivite la alegerile eparhiale s'a elaborat din iniţiativă parlamentară un proiect de lege prin care se cerea „disolvarea celor 18 adunări eparhiale“. Votarea acestui proiect însemna o tăietură foarte adâncă în autonomia bisericii, tăietură care periclita însaşi unitatea de organizare a bisericii neamului. Proiectul n'a devenit lege, mulţumită documentatelor expuneri pe care le-au făcut înalţii chiriarhi pe lângă parlament şi guvern. Şi aşa biserica singură va avea să sancţioneze toate abuzurile constatate legal... O repeţire a acestor abuzuri în viitor va duce cu necesitate la simplificarea unor dispoziţii privitoare la alegeri şi reducerea votului universal numai la parohie.

Dl prof. Gusti, ministrul instrucţiunii şi al cultelor, a ţinut să sublinieze în mod special marea recunoştinţă pe care o simte şi o are statul român faţă de biserica neamului. „Suntem datori, a spus D-sa, de fiecare dată când se iveşte prilejul, *să facem să se audă iară şi iară acest glas de smerită şi profundă recunoaştere.* Trecutul nostru întreg e clădit din viaţa trăită în jurul bisericii; cărţile, în care ni s'a păstrat şi în care mai întâlnim cea mai frumoasă limbă, se găsesc în biserică, învăţătura cea sfântă, care ne-a apărat sufletul prin veacuri, ne-a venit tot dela biserică. Ele sunt un dar binecuvântat al ortodoxismului“.

Dar Biserica neamului nu este numai o biserică a trecutului, ci „o biserică vie, aşezată tot atât de puternic şi în vremea noastră, şi cu rosturi la fel de mântuitoare pentru noi cei de acum". Căile vechi ale bisericii — pe care ea, ca şi oricare aşezământ tradiţional, nu le poate părăsi — încredinţează pe oricine, ca în lucrul ei se poate nădăjdui. Ea aşterne prin lucrul ei piatră peste piatră la clădirea în care neamul nostru vrea să-şi desăvârşească fiinţa şi viaţa sa. In faţa neliniştei, suferinţei şi îndoielii, care colindă lumea întreagă, numai biserica poate să împuţineze grijile şi temerile.

Biserica trebue să dea astăzi, ca şi la începutul existenţei sale, răspuns la toate întrebările, nu numai religioase şi morale, ci şi la cele sociale, „printr'o muncă de evanghelizare, de sădire şi adâncire a credinţei şi printr'o răspândire a învăţăturilor sociale creştine în vieţuirea tuturor păturilor naţiunii. Căutăm în viaţa noastră de stat pretutindeni punct de reazim. Dar ce punct de reazim e mai sigur decât această piatră, pe care Dumnezeu a zidit lumea".

Biserica ne-a dat în trecut cea mai mare şi mai bună parte din cultură. Astăzi, când această cultură este promovată şi de alte aşezăminte, biserica nu-i iertat să se dea la o parte. Dimpotrivă! Ea trebue să-şi înviorează activitatea culturală şi să lucreze mână'n mână cu mirenii. Biserica ortodoxă să fie şi în zilele noastre o biserică socială şi culturală.

Dintre problemele discutate la congres în legătură cu rapoartele diferitelor comisiuni voiu aminti câteva din cele mai importante.

Problema amestecului statului în alegerile eparhiale — dată în studiul comisiei organizatoare — a prilejuit o discuţie vie, la care au luat parte mulţi deputaţi. Dl deputat Dr. A. Vlad a propus şi congresul a votat următoarea moţiune:

„Congresul naţ.-bis. luând cunoştinţă de ancheta ordonată în legătură cu alegerile pentru adunările eparhiale, dintr'un larg spirit de conciliaţiune constată, că din punct de vedere legal, fără a leza autonomia bisericii garantată prin constituţie, nu se poate admite nici o anchetă, făcută de organe în afară de cele bisericeşti. De altfel, oricare ar fi rezultatul acestor anchete, el rămâne inoperant pentru actuala compoziţie a adunărilor definitiv constituite. Congresul nefiind instanţă disciplinară invită organele disciplinare bisericeşti a sancţiona toate abuzurile de ordin imoral şi legal ce s'ar constata cu prilejul alegerilor eparhiale".

In ceeace priveşte situaţia credincioşilor bisericii noastre din America, congresul şi-a menţinut decizia luată în anul 1929 de-a înfiinţa o episcopie pe seama lor, ca făcând parte din corpul bisericii ortodoxe române. Până la realizarea activării numitei episcopii, jurisdicţiunea asupra parohiilor şi credincio-

şilor ortodocşi din America revine şi rămâne vechilor lor chiriarhi.

Comisia bisericească a constatat cu bucurie progresul realizat în ceeace priveşte pregătirea clerului, dar a rugat totodată Sf. Sinod să curme cu posibilă grabă răul ivit pe urma sfinţirii unui număr prea mare de preoţi fără parohii, cari toţi sunt şi rămân lipsiţi de ajutorul material al statului.

Organele executive ale Sf. Sinod au fost îndrumate să facă paşii necesari la Ministerul Cultelor pentru bugetarea justiţiei bisericeşti.

In legătură cu raportul comisiei economice — din care a reieşit, că în anii 1930—32 retribuţiile bisericii ortodoxe au scăzut treptat dela 777 milioane la 413 mil. — a luat cuvântul dl O. Goga şi a arătat, că este o datorie din partea statului să-şi îndeplinească obligaţiile faţă de biserică. Preotul nu este iertat să fie năpăstuit. Toate partidele politice trebue să-şi ia angajamentul de-a apăra în parlament drepturile bisericii.

Dl I. G. Duca a promis tot concursul spiritual şi material pe seama bisericii noastre, în sânul căreia ţine să rămână până la moarte.

Cele mai lungi, cele mai substanţiale şi mai rodnice discuţiuni s'au încins în legătură cu raportul comisiei culturale. Dl O. Goga, membru al acestei comisiuni a arătat zguduirile şi zilele grele prin care trece statul şi biserica. Apoi a accentuat necesitatea de-a începe lupta pentru însănătoşarea sufletului românesc. Mai ales clasa sus pusă nu are un fond moral creştin, tineretul care studiază este desorientat şi gol de simţire. D-sa a propus:

1. Să se traducă *Biblia* pentru popor şi să fie răspândită în straturile lui largi, ca ea să devină îndreptarul zilnic al vieţii lui morale.

2. Să se redacteze din nou — în spiritul şi după cerinţele vremii de azi — cazania. Dl prof. I. Lupaş a dat acestei cazanii titlul frumos şi plastic: *Cazania neamului şi a timpului nostru.*

3. Să se creieze o revistă săptămânală ca organ de răspândire a învăţăturilor bisericii. In aceasta revistă să se trateze prin prizmă creştină-ortodoxă toate problemele care frământă sufletul poporului nostru.

La aceste propuneri ale dlui O. Goga s'a alăturat din toată inima dl prof. I. Petrovici, reprezentantul filozofiei, reprezentantul unei discipline care, dupăcum a spus D-sa, adese-ori a fost în luptă cu biserica.

Astăzi filozofia preconizează întoarcerea la Dumnezeu... Filozofia cere sprijinul religiei şi al bisericii... Numai în religie se pot găsi principii viabile... Lumea întreagă se clatină şi cere

concursul bisericii, iar noi cerem concursul bisericii pentru neamul nostru... A venit vremea ca biserica să-şi facă cea mai mare datorie către neamul românesc... Toată lumea o cheamă să-şi îndeplinească rolul, *pe care nu-l mai poate îndeplini nimeni.*

Cuvinte de aur! Mărturisire de credinţă şi de nădejde covârşitor de importantă! Ea angajază la o muncă uriaşă. Şi această muncă n'o poate îndeplini, într'adevăr, decât biserica, pentrucă ea singură dispune de surse de înoire în veci neepuizate.

Pentruca înviorarea vieţii noastre publice să se poată face cât mai repede printr'un curent de spiritualizare îndrumat de reprezentanţii supremei autorităţi bisericeşti, pentruca trecerea dela vorbe la fapte să se întâmple cât mai de grabă, dl prof. I. Lupaş a propus să se organizeze la Bucureşti deja în iarna anului 1932 o serie de 10—12 conferinţe de cuprins religios, moral, istoric, social-creştin cu participarea activă a membrilor clerici şi mireni ai congresului naţional-bisericesc. Aceste conferinţe să fie apoi strânse într'un volum şi răspândite în cercuri cât mai largi prin mitropolii şi episcopii. Buna reuşită a acestor conferinţe va servi de imbold şi pentru alte întreprinderi similare menite toate să trezească un interes durabil pentru problemele vieţii religioase şi pentru tendinţa de-a înfăţişa prin prizma lor toate frământările zilelor noastre.

La sfârşitul lucrărilor congresului I. P. S. Sa Patriarhul Dr. M. Cristea, mulţumind membrilor congresului pentru osteneala, priceperea şi votul cu care au contribuit la norocoasa soluţionare a problemelor dela ordinea zilei, i-a rugat totodată să-şi făurească o cât mai vie, mai activă şi mai atentă *conştiinţă confesională* — conştiinţă care să-i umple de interes şi iubire productivă faţă de biserica lor şi care să-i transforme în apărători zeloşi ai intereselor morale şi materiale ale acesteia.

Spre mulţumirea noastră desăvârşită putem face constatarea, că la şedinţele congresului au participat deputaţii în număr aproape complet, cu toate că n'a fost vorba de nici o alegere la vre-unul din scaunele episcopale vacante. Este şi aceasta un indiciu pentru interesul mare pe care ei l-au avut faţă de problemele de ordin religios, moral, cultural etc. dela ordinea zilei.

Prin felul superior în care s'a comportat, mai ales la congresul acesta, elementul mirenesc prin contribuţia foarte preţioasă pe care el a adus-o, s'a făcut încă odată dovada strălucită, că el este un element de mare valoare, că prezenţa lui în corporaţiile bisericeşti — dupăcum în mod atât de înţelept a prevăzut acest lucru legea de organizare — este nu numai admisibilă, *ci indispensabilă.* N. P.

*

CONGRESUL „ASTREI". In zilele de 2 şi 3 Octomvrie a. c. a avut loc la Deva Congresul anual al venerabilei Societăţi culturale „Astra" dela Sibiu.

Ca şi alte dăţi s'au adunat şi de astă dată o mulţime de intelectuali dintre cei mai distinşi din toate părţile ţării, precum şi o ţărănime numeroasă din jurul Devei. Congresul s'a desfăşurat în tradiţionalele cadre solemne, iar nivelul şi seninătatea discuţiilor din şedinţe în jurul unor importante probleme culturale a dovedit încă odată, că încercarea unora de a aduce la congresele „Astrei" chestiuni străine de preocupările acestei Societăţi e întimpinată totdeauna de atitudinea înţeleaptă a conducătorilor ei. Aşa s'a întâmplat, că cine a venit la Deva cu gânduri ascunse de a face zizanie, a fost silit să-şi pună pază gurii sale, iar cine a venit cu setea de a participa la un congres cu scandal, a fost silit să plece desiluzionat.

Duminecă dimineaţa înainte de congres s'a slujit sfânta Liturghie în cele două biserici româneşti din localitate. In biserica ortodoxă sf. Liturghie a fost săvârşită de însuşi Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae înconjurat de un sobor de preoţi. După sfânta Liturghie Inalt Prea Sfinţia Sa a rostit o înălţătoare predică, lămurind în faţa unui public extrem de numeros idealurile culturale ale Bisericii şi interesul pe care instituţia sfântă l-a arătat totdeauna faţă de orice acţiune culturală din mijlocul neamului. Congresul s'a deschis la orele 12 în teatrul orăşenesc prin cuvântarea domnului Dr. G. Preda, vice-preşedintele „Astrei". Au urmat cuvântările de salut a Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae, a domnului D. Gusti, ministrul instrucţiunii, a Prea Sfinţitului A. Nicolescu, episcopul unit al Lugojului şi a altor reprezentanţi ai diferitelor instituţii culturale.

După masă la orele 5 şi-a ţinut în acelaş loc conferinţa sportivă domnul profesor E. Haţiegan. Toată lumea a regretat profund, că printr'o schimbare de ultima oră a programului, dl profesor universitar şi membru al Academiei Române Silviu Dragomir a fost pus în situaţia de a refuza să-şi mai ţină de sigur interesanta sa conferinţă despre trecutul oraşului Deva.

In seara aceleiaşi zile a avut loc la teatrul orăşenesc un festival cultural precedat de o conferinţă a Prea Sfinţitului episcop A. Nicolescu despre creşterea copiilor. Conferinţa durând până cătră orele 11, nu s'a mai putut executa decât o parte din programul artistic al festivalului. S'a renunţat anume la executarea piesei muzicale a domnului T. Brediceanu „O şezătoare".

A doua zi, Luni, s'au terminat lucrările Congresului. Preşedinte al „Astrei" a fost ales domnul Iuliu Moldovan, profesor la Universitatea din Cluj.

*

CERCUL DE STUDII SOCIAL-CREŞTINE. La sfârşitul lunei Septemvrie s'a ţinut la Sibiu a doua adunare a Cercului de studii social-creştine, înfiinţat în primăvara acestui an din iniţiativa înţeleaptă a I. P. S. Mitropolit Nicolae. Au participat: DD. Prof. Ştefan Bogdan (Bucureşti), Prof. Şerban Ionescu (Bucureşti), Prof. Dr. D. Spânu (Cernăuţi), Prof. Dr. V. Stanciu (Cluj), Prof. N. Colan, Consilier Tr. Scorobeţ, Prof. Dr. D. Stăniloae, Prof. N. Popovici, Prof. I. Sandu (Sibiu). S'au aprobat statutele Cercului şi s'a precizat activitatea lui din viitorul apropiat.

Cea dintâi manifestare publică a noului aşezământ va fi o serie de conferinţe ce se va ţinea la Sibiu după sărbătorile Naşterii Domnului. Seria de conferinţe va fi inaugurată de I. P. S. Mitropolit Nicolae expunând programul de activitate şi scopul pe care-l urmăreşte Cercul de studii.

Cicluri de conferinţe similare se vor aranja şi'n alte oraşe ale ţării. Toate acestea se vor tipări apoi într'un mare număr de exemplare, pentru a putea fi răspândite în păturile largi ale intelectualităţii noastre.

E inutil să mai subliniem oportunitatea şi importanţa acestei acţiuni, menite să aducă lumină evanghelică în haosul vieţii sociale de astăzi. Şi suntem convinşi, că — dată fiind autoritatea celorce de bunăvoie s'au hotărât să desfăşoare steagul — acţiunea va trezi ecourile aşteptate în mijlocul intelectualităţii noastre.

*

ADUNAREA GENERALĂ A ASOC. CLERULUI „A. ŞAGUNA" — SECŢIA ARAD s'a desfăşurat în cadre deosebit de sărbătoreşti la Hălmagiu în ziua de 10 Oct. a. c. A participat P. S. Grigorie, episcopul Aradului, I. P. C. Arhim. Policarp Moruşca, stareţul Sf. Mănăstiri a Bodrogului, P. C. păr. Dr. Gh. Ciuhandu, preşedintele Asociaţiei, reprezentanţii autorităţilor locale şi vre-o cincizeci de preoţi delegaţi din toate părţile eparhiei.

Această adunare generală a făcut odată mai mult dovada, că preoţimea ortodoxă de sub oblăduirea strădalnicului vlădică Grigorie îşi înţelege pe deplin înalta chemare religioasă şi naţională ce-o are în mijlocul poporului la graniţa apuseană a Ţării, şi-şi dă silinţa să şi-o împlinească după cea mai bună chibzuinţă şi cu o nemicşorată însufleţire. Raportul general despre activitatea secţiei Arad a Asociaţiei clerului „A. Şaguna", alcătuit cu o pilduitoare grije de secretarul secţiei, păr. S. Bichigeanu, îmbie în această privinţă un tablou documentar de cea mai mare valoare.

Cuvinte de binemeritată laudă i se cuvin şi P. C. Părinte Prot. Dr. Ştefan Cioroianu, preşedintele secţiei, care în seara de ajun a adunării a ţinut şi o instructivă conferinţă despre: „Biserica şi intelectualii". NECULCE.

NOTE ȘI INFORMAȚII.

PREOȚII uniți din protopopiatul Aradului au trimis ziarului Calendarul un apel pentru alcătuirea frontului comun creștin împotriva francmasoneriei. Frații noștri „din cealaltă strană“ doresc mai ales armistițiul dintre cele două Biserici românești: ortodoxă și unită și o solidarizare a eforturilor în lupta care trebue purtată cu ultima energie împotriva „hidrei francmasone“.

Apelul e comentat de dl Nichifor Crainic: frumos, creștinește, ortodox — și mai ales cu bună credință.

Mărturisim, că noi suntem mai sceptici, mai zăbavnici când e vorba să acordăm credit sincerității cu cari frații noștri uniți lansează asemenea apeluri. Experiența — mai veche și mai nouă — ne impune anume rezerve. Fiindcă, simultan cu apelul frățesc dela Arad, ne sosesc altfel de știri, din alte părți ale țării — știri despre fapte cu totul în alt spirit decât al armistițiului confesional. Așa, de pildă, dela Blaj ne vine știrea, că „prelații papali“ de acolo nu se „domesticesc“ deloc și nu îngăduesc odată cu capul ortodocșilor să-și ridice un modest lăcaș de închinare „schismastică“. Iar monitorul mitropoliei blăjene (nu blăjine!) nu are destule coloane pentru a stropi cu noroiu orice strădanie a Bisericii cu care preoții uniți dela Arad doresc să facă front comun, împotriva primejdiilor comune.

Atunci?

*

EPISCOPUL bisericii evanghelice din România dl Dr. Fr. Teutsch a împlinit în toamna aceasta 80 de ani de viață. Credincioșii i-au făcut cu acest prilej o caldă manifestare omagială. Octogenarul episcop a primit o mulțime de felicitări din toate părțile țării, precum și din străinătate. Intre altele și dela Wilhelm, ex-împăratul Germaniei.

După o atât de îndelungată viață închinată bisericii sale și neamului său, sărbătoritul s'a retras din înalta funcție pe care a ocupat-o până acuma. Reprezentanții poporului săsesc și-au ales de curând un nou șef bisericesc în persoana d-lui Dr. V. Glondys, vicar episcopesc în Brașov.

*

ASOCIAȚIA generală a clerului ortodox a înaintat guvernului un larg documentat memoriu cu privire la revendicările Bisericii dreptmăritoare și ale slujitorilor ei, atât de mașter tratați

de cârmuitorii Statului. Memoriul cere respectarea drepturilor Bisericii de către stat, drepturi înscrise în constituţia ţării şi în legea de organizare a Bisericii ortodoxe şi câştigate mai ales pe urma nepreţuitelor jertfe pe care instituţia sacră le-a adus pentru neamul şi statul românesc.

Pentru remedierea situaţiei nedrepte şi profund jignitoare în care a fost adusă Biserica noastră, Asociaţia generală a clerului ortodox cere, în esenţă, revenirea la bugetul cultelor din 1930, pentru calculul just al curbelor generale, nominalitatea salariilor şi achitarea neîntârziată a restanţelor de salarii în bani şi nu în rentă de stat.

Ar fi vremea supremă, ca bărbaţii de stat să dovedească înţelegerea cuvenită pentru drepturile Bisericii şi ale slujitorilor ei.

*

MIŞCAREA religioasă „Oastea Domnului" cuprinde tot mai larg teren. Numărul ostaşilor sporeşte de pe-o zi pe alta. Dovadă: buletinele săptămânale publicate în foaia atât de iscusit şi entuziast redactată de părintele I. Trifa şi de colaboratorii săi.

In faza de formaţie mişcarea putea fi îndrumată uşor, fără legi şi fără regulamente. Numai prin îndemnurile şi sugestiile „Luminii Satelor". Astăzi însă „Oastea" este o armată într'adevăr respectabilă (având vre-o 60.000 de ostaşi) gata să lupte cu eroism creştinesc pentru mântuirea sufletelor. Lupta asta trebue dusă însă „după lege". — Aşa spune Sfântul Pavel, ca nu cumva ostaşii să „alerge înzadar". De aceea cârmuitorul oastei s'a gândit cuminte, când a alcătuit pentru ostaşi o lege, *un Statut*, menit să îndrumeze mişcarea pe cale dreaptă şi spre ţintă precisă.

In ultima conferinţă a episcopatului ortodox din Mitropolia Ardealului, ţinută la Sibiu în toamna anului în curs, acest statut a şi fost aprobat.

Eparhia Orăzii, unde „Oastea" e foarte puternică, aplică însă alt statut, care, desigur, nu se va fi deosebind esenţial de statutul aprobat la Sibiu, care însă pare a încadra noua mişcare mai strâns în viaţă *organizată* a Bisericii. „Oastea Domnului" din eparhia Orăzii e supusă unui mai sever control al ierarhiei bisericeşti, prin noile statute regionale, nerecunoscându-i-se alt cap decât capul ierarhic al eparhiei, adică episcopul.

Imprejurarea aceasta a stârnit o vie discuţie între foile „Oastea Domnului", din Sibiu şi „Legea Românească" dela Orade.

Discuţia asta *publică* trebue să înceteze. Fiindcă din ea nu câştigă nici „Oastea" nici Biserica.

Tot astfel ar fi bine să înceteze şi „rapoartele" din foaia „Oastea Domnului", în cari se subliniază prea mult cazurile

izolate unde preoţii (aşa de puţini) nu promovează după cum ar trebui mişcarea. Admirabilele succese ale mişcării în majoritatea lor tot preoţilor li se datoresc. Dovadă cele mai multe rapoarte. Şi-atunci de ce se mai dă prilej ca ostaşii, printr'un proces de generalizare să osândească eventual toată preoţimea? Destul este de terfelită preoţimea noastră din partea duşmanilor ei! Să nu li se mai dea prilej şi bunilor ei credincioşi s'o osândească pe nedrept.

Problemele de natura asta nu sunt pentru o foaie poporală. Ele trebuesc discutate în cercul mai restrâns al oficialităţii, unde trebue să primească şi soluţiile cuvenite. Coborâte în mijlocul poporului ele surpă numai, nu zidesc.

*

„RENAŞTEREA", foaia oficială a eparhiei Clujului, în numărul său din 25 Sept. a. c. aduce o ştire de-adreptul uluitoare. Proaspătul vlădică unit dela Baia-mare, cu prilejul unei procesiuni religioase la mănăstirea Moiseni a predicat în faţa poporului spunând între altele şi următoarele enormităţi: „Nu vă lăsaţi şi nu vă părăsiţi legea şi credinţa voastră catolică; căci cine se lasă de ea, făcându-se ortodox ori pocăit, se lapădă de Isus Hristos, căci ortodox şi pocăit — sectant — tot una este; ortodox poate şi mai rău!"

Cunoşteam hipertrofia sectară sporită până la paroxism a actualului episcop neopapistaş dela Baia-mare, de pe când era redactor la monitorul oficial al Blajului. Pasiunea cu care Sf. Sa împroşca săptămânal Biserica ortodoxă cu noroiul specific fiţuicelor provinciale, a rămas de pomină. Nu ne-am putut însă închipui niciodată să fi ajuns la un grad de inconştienţă ca aceea de care dă dovadă prin uluitoarele cuvinte rostite la Moiseni.

Faţă de cei... tulburaţi — noi n'avem decât milă. Dar cârmuitorii acestei ţări nu cred că e cazul să pună în cămaşe de forţă pe celce într'o clipă de uitare face din Regele ortodox Carol II un om „poate mai rău" ca un sectant? Căci altfel s'ar putea întâmpla ca mâine entuziastul episcop uniat cu ochelari să ne declare pe toţi ortodocşii, inclusiv pe M. S. Regele, trădători de ţară!

Iar naivilor preoţi greco-catolici din protopopiatul Aradului le dăm sfatul prietenesc să-i trimită şi Prea Sfinţitului Alexandru dela Baia-mare un exemplar din apelul lor pentru „armistiţiul confesional".

*

I. P. C. Păr. Arhim. Dr. Iustinian Suciu, profesor la Academia teologică din Arad a început publicarea unui manual de Ermineutică. Au apărut până acuma două coale, restul urmând să se tipărească în cursul lunei viitoare. Cartea va fi de vr'o 200 pagini, iar preţul ei de 50 Lei.

Dată fiind utilitatea acestei lucrări pentru orice creştin cu dorul de a pătrunde în adevăratul înţeles al Scripturilor Sfinte, dar îndeosebi pentru preoţii şi studenţii noştri, o recomandăm cu toată căldura, promiţând că o să revenim asupra ei dupăce va apărea întreagă.

*

SE apropie anul de când apare la Bucureşti ziarul Calendarul, sub direcţia dlui Nichifor Crainic şi înmănunchind în jurul său o seamă de publicişti dintre cei mai distinşi.

Din primul moment al apariţiei sale ziarul anunţa că va fi apologetul celor două idei cari trebuie să călăuzească evoluţia neamului nostru: ideia creştină şi cea naţională. Şi ziarul s'a ţinut de cuvânt. Toate problemele cari intră în orbita preocupărilor sale sunt judecate după criteriile acestor două idei călăuzitoare.

Având ziarul în mână nu ştii ce să citeşti mai întâi şi cu mai multă sete: substanţiatul articol de fond al dlui Nichifor Crainic, judiciosul articol de politică externă sau de politică culturală al dlui R. Dragnea, foiletonul apologetic al dlui prof. I. Gh. Savin, sau causticele „Stele verzi“ dedicate de Iustus patronilor francmasoneriei „româneşti“.

Ziarul publică săptămânal şi câte-o pagină închinată integral problemelor bisericeşti şi şcolare.

Suntem convinşi că preoţimea noastră îşi înţelege datoria faţă de acest organ de publicitate unic în ţara noastră.

*

PROBLEMA licenţiatelor în teologie cari vor să intre în învăţământul secundar ca profesoare de religie continuă să se menţină la suprafaţa actualităţii Cererea unei fete, adresată Prea Sfinţitului Gherontie, episcopul Constanţei, a fost trimisă Ministerului cu rezoluţia: „In original Ministerului Instrucţiunii cu aviz favorabil“.

Fireşte, nu un episcop singuratic e chemat să soluţioneze chestiunea admisibilităţii fetelor licenţiate în învăţământul religios. Cu atât mai puţin Ministerul Instrucţiunii. In această chestiune nu poate hotărî decât Sfântul Sinod.

Şi fiindcă simple *opinii* poate să aibă oricine în această materie, ne-o exprimăm şi noi pe-a noastră

In Noul Testament avem dovezi suficiente despre misionarismul femeiesc în Biserica primară, nu numai prin fapte de caritate, ci şi prin vestirea Cuvântului dumnezeesc. Adevărat că sf. Pavel opreşte pe femei de a învăţa în biserică (în locaşul sfânt, nu în instituţie). Asta principial, nu însă în chip absolut. Situaţia femeilor în această privinţă e similară situaţiei bărbaţilor mireni. Ele ar putea fi admise la propoveduire *prin delegaţie* (dată de Sf. Sinod, prin episcopul local).

Dar înainte de a se da o asemenea hotărâre ar trebui luate câteva măsuri prealabile cu privire la speciala *educație* a viitoarelor profesoare de religie. Intre aceste măsuri cea dintâi ar fi înfiinţarea de internate pentru studentele în teologie, puse sub părinteasca şi înţeleapta ocârmuire duhovnicească a unui preot şi a unei directoare, cu pregătire specială pentru aceasta.

Chestiunea fiind destul de importantă, promitem că vom reveni asupra ei, mai pe larg şi mai temeinic.

*

O FOAIE provincială ne readuce aminte, că Institutului teologic unit din Blaj i s'a acordat dreptul de a libera diplome de licenţă. Academiile noastre teologice au cerut, în repețite rânduri, acelaş drept. Fără să li se satisfacă cererea justă.

Justă, fiindcă studenţilor Academiilor noastre li se cere aceeaş pregătire secundară (bacalaureat sau diplomă de seminar) ca şi studenţilor dela Facultăţile teologice; fac patru ani de studiu temeinic, predându-li-se materiile teologice în aceeaş extensiune ca şi la Facultăţi. Academiile au doar o singură scădere: nu scot din discipolii lor savanţi ebraişti (par'că Facultăţile scot!). Şi tocmai asta nu le-o iartă părintele Popescu-Mălăeşti, savantul cu monumentala operă despre „bureți".

Totuşi, noi nu ne-am pierdut nădejdea. Stăruim în credința că oamenii în stare să judece lucrurile după dreptate vor înțelege odată că îndatoririle egale implică, în chip natural, drepturi egale. Cu atât mai mult cu cât soluţionarea justă a acestei probleme nu vizează în cazul nostru numai interesele unor tineri, ci chiar interesele Bisericii.

Ar fi vremea ca teologii noştri să priceapă anumite chestiuni nu numai când e vorba de confesiunile minoritare, ci și când e vorba de Biserica neamului, în slujba căreia stau.

Prin acordarea dreptului de a libera diplomă de licenţă pe seama Academiilor ar câştiga şi Facultăţile şi Academiile. Acestora li s'ar spori prestigiul formal, iar Facultățile și-ar spori numărul studenţilor pentru examenul de doctorat în sf. Teologie.

*

CONGRESUL Asociaţiei generale a clerului ortodox e convocat la Bucureşti pe zilele de 8 şi 9 Decemvrie a. c. Programul congresului cuprinde între alte chestiuni şi două referate asupra rolului Bisericii în rezolvarea problemelor sociale, referate ce vor fi pregătite de distinşii preoți V. Iordăchescu şi Gr. Pişculescu, profesori la Facultatea teologică din Chişinău. Acest congres e chemat să ratifice și proiectul de Statut pentru federalizarea Asociaţiilor preoţeşti, pregătit de P. C. Prot. Dr. Gh. Ciuhandu, preşedintele Asociaţiei clerului „A. Şaguna" şi aprobat de comitetul central al Asociaţiei generale.

*

INCĂ o bombă: Uniţii cer episcopie la Bucureşti!

Pentru cine nu cunoaşte situaţia bisericii unite din Vechiul Regat dăm o singură lămurire: Uniţii n'au în Vechiul Regat decât o singură parohie, în capitala Ţării. In posesia acestei informaţii, oricine va fi în stare să judece după cuviinţă îndrăsneala celorce n'au ştiut şi nu ştiu decât să ceară.

Nu-i de-ajuns că Statul românesc, generos cu catolicismul până la abdicarea dela cele mai elementare drepturi ale sale, le susţine parohii cu 2—3 credincioşi, protopopiate cu 2--3 parohii şi Vlădicii cari n'au atâţia credincioşi câţi are un protopopiat ortodox. D-lor vor episcopie la Bucureşti.

Şi-acum ascultaţi motivele acestei pretenţii, după „Vestitorul" dela Orade:

a) fiindcă noi uniţii credem „că avem libertatea locomoţiunii pe întreg teritorul Ţării româneşti"; *b)* fiindcă în America, Balcani, Ceho-Slovacia, Ucraina, Ungaria etc. trăiesc împrăştiaţi patru milioane de Români, iar „naivele speranţe legate în acest sens (păstorirea lor N. R.) de Patriarhia românească s'au dovedit pure iluzii". Numai catolicii i-ar şti păstori; *c)* fiindcă prelaţii catolici „Dr. V. Lucaci, Dr. Alexandru Nicolescu, prinţul Ghica şi Dr. Ion Coltor au avut un rol hotărâtor în timpul conferinţelor păcii"; *d)* fiindcă „doctorul Obedenaru... şi Augustin Bunea au conceput salvarea Românilor Macedoneni şi — în sfârşit — pentrucă în Polonia şi Germania s'a înfiinţat câte un seminar şi câte o asociaţie pentru formarea misionarilor „în lumea largă".

Noi nu contestăm, că fraţii noştri uniţi au „libertatea locomoţiunii" în întreaga Românie. Dar să-şi plătească *ei* biletul de tren. Nu contestăm nici că în afară de graniţele ţării mai trăiesc vr'o patru (prea mulţi!) milioane de Români. De ăştia însă se îngrijeşte Biserica ortodoxă; nici într'un caz nu aşteaptă să-i recreştineze misionarii Blajului sau ai Orăzii unite.

Nu contestăm nici rolul hotărîtor pe care l-au avut d-nii „prelaţi" Coltor şi Ghica la conferinţa de pace; dar, vezi, conferinţele de pace, din îndurarea lui Dumnezeu, sunt aşa de rare! Şi când vor mai fi — să ne păzească Dumnezeu de ele! — se vor mai găsi şi alţi apărători ai intereselor româneşti — printre „bizantinii schismatici".

Nu contestăm nici că Augustin Bunea a „conceput salvarea Românilor Macedoneni"; pentru asta însă, beneficiarii (binecrescuţi) i-au exprimat mulţumirile cuvenite.

Nu contestăm nici zelul catolic misionar al *Poloniei;* dar ce mi-i Polonia şi ce mi-i România?

Şi 'n sfârşit, ce mi-i toată această discuţie pe tema unei pretenţii şi absurde şi ...cum să-i zicem? A, da, dacă fraţii noştri uniţi vor să-şi înfiinţeze câte-o Vlădicie în fiecare capitală de judeţ (ori poate şi de plasă, că Blajul încă nu e capitală de judeţ!)

sunt liberi s'o facă, fiindcă — după vorba lor „au libertate de locomoţiune". Dar pe cheltuiala lor! E vremea să înceteze daniile de calibrul catedralei unite şi a facultăţii de teologie unită dela Bucureşti.

*

GLASUL Monahilor din 2 Octomvrie a. c. publică un elogios articol datorit monahului Emilian Istrati despre admirabilele realizări ale Inalt Prea Cuviosului Arhimandrit Policarp, stareţul sfintei mănăstiri a Bodrogului. Incepând cu zugrăvirea personalităţii religioase şi culturale a celui ce conduce de vre-o 6 ani de zile mănăstirea ortodoxă de langă Arad, autorul subliniază după cuviinţă înţelepciunea şi râvna iscusitului stareţ de a face din instituţia pe care o conduce un cămin de lumină creştinească şi de zidire sufletească pentru ori cine-i trece pragul. Dintre mijloacele puse în slujba acestui ideal se amintesc mai ales pelerinajiile la sfânta Mănăstire, împreunate cu misiuni religioase, pelerinajii la cari participă în fiecare an multe mii de credincioşi din eparhia Aradului.

Tăind la răboj cele de mai sus ne dăm pe faţă prietineasca noastră bucurie pentru frumoasele înfăptuiri misionare ale Inalt Prea Cuviosului stareţ, care a redactat câţiva ani şi revista noastră.

*

DUMINECĂ în 6 Nov. s'a sfinţit noua biserică parohială ortodoxă din Cluj. Sfinţirea aceasta a alcătuit prilejul unei strălucite manifestaţii bisericeşti, cum rar este dat să vadă Clujul. La solemnitate au participat membrii Consiliului Eparhial în frunte cu neobositul său cap, Episcopul Nicolae Ivan, Prea Sf. Ioan Stroia, Episcopul Armatei, profesorii şi studenţii Academiei teologice, elevii ortodocşi ai şcoalelor secundare din Cluj cu profesorii lor, un mare număr de intelectuali din localitate, precum şi o mulţime de preoţi şi credincioşi din satele vecine ale Clujului.

Noul locaş de închinare este rodul stăruinţei Prea Sfinţitului Episcop Nicolae şi al pilduitoarei jertfelnicii de care au dat dovadă strălucită credincioşii din Cluj. In afara de contribuţiile băneşti cu cari au ajutat zidirea bisericii, aceşti credincioşi au înzestrat locaşul Domnului cu toate obiectele necesare cultului divin şi cu toate podoabele cuvenite.

Noua biserică împreună cu cea veche va deservi necesităţile religioase ale obştii ortodoxe din Cluj până în vara anului viitor, când se crede că şi măreaţa catedrală, aproape terminată, va fi dată prin sfinţire destinaţiei sale.

*

INTRE alte cuvântări, prin care mai ales câţiva mireni distinşi şi-au exprimat în recentul congres naţional-bisericesc sincera lor alipire la Biserica neamului, subliniem după cuviinţă

înţeleptele şi frumoasele cuvinte rostite de distinsul protopop dela Comloşul bănăţean Dr. Şt. Cioroianu. Dacă mirenii au rugat înalta ierarhie să desfăşoare îndrăzneţ şi entuziast steagul misionarismului creştinesc şi românesc în mijlocul poporului, P. C. Prot. Şt. Cioroianu a făcut un călduros apel la luminaţii noştri mireni să nu-şi limiteze colaborarea misionară la atitudini solemne ocazionale, sau la administraţia bisericească, ci să-şi integreze viaţa personală în chip statornic în marele val de viaţă religioasă a neamului. P. C. Sa doreşte, ca intelectualii noştri să devină cât mai mult practicanţi sinceri ai ortodoxiei noastre scumpe: Să vină la biserică, să se spovedească, să se cuminece, să participe viu la toate manifestaţiile de natură bisericească.

In felul acesta nu numai că şi-ar spori şi purifica propria lor viaţă duhovnicească, ci ar săvârşi un adevărat misionarism în mijlocul poporului, prin pilduitoarea lor viaţă.

P. C. Părinte protopop Dr. Şt. Cioroianu are perfectă dreptate. De aceea am şi subliniat luminoasa d-sale cuvântare-apel.

*

LA concursul pentru alcătuirea unui manual de Apologetică, publicat de comisia catehetică dela Blaj, nu s'a prezentat decât un singur manuscris: al părintelui Ioan Georgescu. — Manuscrisul n'a fost admis la tipar decât dupăce autorul a înlocuit în text pretutindeni cuvântul „duh" (termin schismatic!) cu cuvântul „spirit". Un recensent al cărţii se miră într'un număr al „Sentinelei catolice" de pretenţia censurei dela Blaj, fiindcă nu-i găseşte nici o justificare. Dsa merge aşa de departe cu spirito-fobia încât zice că terminul catolic e deadreptul „supărător". Pentru care pricină „telefonul" *Unirii*, organul oficial al catolicismului românesc, s'a supărat foarte şi sună, sună, sună...

Şi încă ceva, care este supărător, de astă dată însă pentru noi. Spre a-şi susţine teza catolică cu privire la divergenţele dintre catolicism şi ortodoxie, autorul nu uită să citeze pe P. S. Visarion Puiu, pe P. C. Econom V. Iordăchescu şi pe P. C. Grigorie Pişculescu.

Vă place? Nici mie. N. C.

*

VĂ felicit, fraţilor români! — Mare mi-a fost bucuria, când am aflat din ultimul număr al „Bisericii Ortodoxe Române", că în Ţara voastră s'a înfăptuit o operă epohală, o reformă mare: învăţământul religios în întregime (cu programele analitice, cu propunătorii şi cu controla) s'a dat în mâinile Bisericii.

Vă felicit, scumpii mei confraţi români, pentru această izbândă mare!

La noi, în această privinţă, e o adevărată jale... Cu toate, că zeci de ani dearândul luptăm pentru dobândirea dreptului de a preda religia în şcoli, n'am făcut nimica până acum. Preoţii catolici, pastorii protestanţi şi rabinii ebreieşti au drept a preda în şcolile particulare connaţionalilor lor religiunea, dar preoţii ortodocşi n'au acest drept nici în şcolile de stat, nici în cele particulare...

In şcolile secundare nici nu există învăţământ religios. Iar în cele primare se predă de laici profani şi foarte des şi de oameni atei.

Inainte, deci, fraţi români!

Pilda ţării româneşti e mare şi măreaţă!

Noi vom trâmbiţa din răsputeri această faptă mare, vom face mare vâlvă, vom da signal d'alarmă şi nădăjduim, că şi sinclitul nostru se va molipsi şi va face reforma dorită. Altmintrelea — mergem cu siguranţă în prăpastie...

Fraţilor români, încă odată felicitându-vă, vă strig din adâncul inimei mele: ţineţi sus facla aprinsă şi mergeţi înainte fără şovăire!...

Dumnezeu să vă fie de ajutor!

Se prea poate, ca truda voastră să devie scăparea noastră. Al vostru iubitor frate în Hristos Iconom-Stavrofor Ath. P. Magearof. Sofia [Bulgaria]. „Viitorul".

*

MINISTERUL Instrucţiunii a trimis un ordin circular tuturor direcţiunilor de şcoală din ţară, prin care le recomandă, ca la întocmirea orariilor pentru anul şcolar în curs să ţină seama, pe cât va fi cu putinţă, ca în zilele de Sâmbătă şi sărbători evreeşti să nu fixeze lucrări scrise sau dexterităţi care obligă la scris. Aceasta pentru a scuti pe elevii de religie mozaică de a scrie în zilele când sunt opriţi de prescripţiunile religiei.

Bine că nu recomandă profesorilor să nu mai oblige pe urmaşii lui Moise nici să înveţe şi nici să vie la şcoală cei ce sunt mai departe de 60 stadii, cât îngădue Talmudul unui zelos să meargă în ziua Sâmbetii.

Trăirăm să vedem şi aceasta: cu anul de graţie 1932 se pune începutul viguros al decretării Sâmbetii şi sărbătorile mozaice oficiale alături de Dumineca şi de puţinele sărbători creştine ce se mai respectă oficial, în statul ortodox român.

Inţelegem deci până unde merge stăruinţa minoritarilor evrei ca şi a tuturor minoritarilor. Până la a impune statului ortodox român asemenea măsuri. Acest stat român, zis creştin ortodox, care habar n'are — sau dacă are, nu se sinchiseşte câtuşi de puţin — că, organele sale de tot soiul convoacă adunări generale şi întruniri publice, ţin şedinţe de ale diverselor consilii, ţin primăriile, cârciumile şi alte localuri publice deschise,

judecă procese fiscale, citând — ce ironie! — chiar pe preoţi, mai mult Dumineca şi sărbătoarea, decât în celelalte zile ale săptămânii. Şi aceasta, cu toate că există o lege a repausului duminecal şi cu toate că se protestează foarte adeseori de către preoţi, arătându-se încălcările acestei legi, proteste la care autoritatea rămâne veşnic surdă, şi în ciuda bunelor pilde, ce ne servesc alte ţări, dar dela care statul nostru găseşte să împrumute numai ce e rău nu şi ce e bun.

Până când şi unde mergem astfel? „Păstorul Ortodox".

PROBLEME PRACTICE.

INTREBĂRI DE Pr. I. RAFIROIU
— RĂSPUNSURI DE PROT. E. C.

1. Intrebare: Care este jurisprudenţa bisericească în materie de acte de botez, cununii şi decese, când acestea nu sunt trecute în registrele oficiului parohial? Ce sancţiuni se aplică preotului neglijent?

Răspuns: In astfel de cazuri se va cere act dela forul civil. Se va lua proces verbal cu cei interesaţi, cu cei mai deaproape: părinţii celui botezat, naşa, moaşa şi tinerii cununaţi bisericeşte, naşii lor etc.; cazul se va înainta cu toate datele necesare şi cu motivare P. V. Consiliu Arhiepiscopesc cerând autorizaţie de a se întroduce cazul ulterior în matricolă, iar în rubrica observărilor se va trece Nr. ord. în baza căruia s'a trecut cazul ulterior. Preotul neglijent va fi arătat forului competent, spre cele cuvenite.

2. Intrebare: In lege nu se arată, dacă membrii supleanţi trebuesc chemaţi sau nu la şedinţele Consiliului parohial şi cum se face complectarea vacanţei în Consiliu.

Răspuns: La şedinţele Consiliului parohial se convoacă şi membrii ordinari şi cei supleanţi. In caz de absenţă, membrii ordinari la vot se întregesc cu cei supleanţi, în ordinea în care au fost aleşi.

3. Intrebare: La parohii, epitropii se aplică art. 199 al. *f)* din legea contabilităţii publice?

Răspuns. Nu. Toate afacerile epitropeşti, de contabilitate etc. se conduc conform regulamentelor în vigoare stabilite de autoritatea bisericească. (Vezi Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropeşti din anul 1897, întregit cu Regulamentul congresului naţional-bisericesc din 1926).